

GRAFIKAI SZEMLE

NYOMDAIPARI SZAKKULTURÁLIS FOLYÓ-
IRAT. KIADJA A MAGYARORSZÁGI KÖNYV-
NYOMDAI MUNKÁSOK EGYESÜLETE

1936. ÉVI ÁPRILIS HÓ 1

XXVI. ÉVFOLYAM. **3.** SZÁM

GRAPHISCHE REVUE

GRAFIKAI SZEMLE

Eine Zeitschrift für das Buchgewerbe, herausgegeben von dem
Verein der Buchdrucker Ungarns (Budapest VIII, Kölcsey ucca 2).
Verleger: Alfred Halász; verantwortlicher Schriftleiter: Ladislaus
Novák. Erscheint neunmal jährlich. Auflage dieser Nummer: 5500

GRAFIKAI SZEMLE

NYOMDAIPARI SZAKKULTURÁLIS FOLYÓIRAT. MEGJELNIK HATHETENKINT.
SZERKESZTI: NOVÁK LÁSZLÓ. KIADJA: A MAGYARORSZÁGI KÖNYV-
NYOMDAI MUNKÁSOK EGYESÜLETE. SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL:
BUDAPEST VIII, KÖLCSEY U. 2 (GUTENBERG-OTTHON). TELEFÓN: 31-1-94

Félezer-esztendő nagy kultúreseemény

megünneplésére készül a világ. 1940 lesz az az esztendő, amikor minden nemzet, minden nép, minden felekezet egyformán mély hódolattal hozza el tisztelete virágait „az emberiség legnagyobb jótevője”, Gutenberg János emlékének, sokhelyt maradandó értékű kultúrintézményeket is létesítve a könyvnyomtatás föltalálásának állandó és méltó emlékeztetőjéül. A nagy föltaláló iránti kegyeletből és a nyomdászat nagyrabecsüléséből születtek meg világszerte az olyan közintézmények, mint a lipcsei könyvipari múzeum, a mainzi Gutenberg-múzeum, az antwerpeni Plantin-Moretus-múzeum, a müncheni Deutsches Museum sokszorosítóipari osztálya; a nagyszerű nyomdászati főiskolák Bécsben, Münchenben, Lipcsében; Párizsban az École Estienne, École Gutenberg és École Chaix, Londonban a Saint-Bride's Foundation Institute, s az egyéb nyomdászati szakiskolák Edinburgtól Bukarestig; a Gutenbergről elnevezett uccák a világ minden jelentékenyebb városában, még a németfaló Párizsban is; a Gutenberg-szobrok Strasbourgban, Mainzban, Bécsben, Lipcsében stb. stb.

Fölmérhetetlen a szellemiségnek az az útja, amelyet 1440 óta megfutott az emberiség. A humanisták világa most ötszáz éve talán egy ezrelékét sem tette ki a pap-ságnak és nemességnek; írni-olvasni negyed százaléka sem tudott az embereknek; a föld népe, a jobbágy sötét tudatlanságban és félállati sorsban tengette az életét. Gutenberg János ólombetűcskéinek köszönhető javarészeben, hogy a tudományok azóta tisztultak, növekedtek, megezerrétűsödtek, s a megismerés igéi eljutottak sokfelé a mélyebb néprétegekig is, ahonnan

gyöngyözve száll fölfelé a zsenik, az ihletettek, a vasakaratúak sokasága. S ámbátor siralmas még az emberiség jelene, a félszeg fölfogás, egyoldalú korlátoltság, sőt babona szerteterpeszkedik olykor a hatalmi fórumokon is: az emberiség további fejlődésének útjai adva vannak, adva a pirinyó ólombetű és leszarmazottjai által.

Az ólombetű megszületésének ötszáz évfordulóját természetesen megünnepelnie illenék a magyarságnak is. Résztvennie illenék abból az állami és városi hatóságoknak, tudományos intézeteknek, szakmai közületeknek meg mindenkinek, akinek csak egy kicsit is szívéhez van nőve a magyar kultúra szent ügye.

1873-ban az első magyarországi könyvnyomtatóműhely — a német származású és latinul nyomtató Hess András budai tipográfiája — alapításának négy-százéves fordulóját megünnepelte a magyarság, s Buda város tanácsa ez alkalommal alapítványt is tett előregedett nyomdászok javára.

1873-ban a német találmány ide való átplántálásának időpontját ünnepnek tekintette a magyar hivatalos világ. Nyilván a találmány születésének világszerte meginduló ünneplésétől sem fog húzódozni. Elvégre kultúr-népi mivoltunk zengő bizonyítéka volna ez is.

A Bérkocsis ucca szép név, de a Budapestre vetődő idegenek talán jobban meghatódnának, ha Gutenberg nevét olvasnák a tábláján. Egy-egy Gutenberg uccával, egy-egy Gutenberg-szoborral önmagát tisztelné meg a magyarság. Könyvipari múzeumra, sokszorosítóipari szakiskolára pedig nagyobb szükség volna erre mifelénk, mint bárhol másutt ezen a világon!

Mikor művész a nyomdász?

Az ezévi Évkönyvben Székely Artúr kollégának egy dolgozata jelent meg, amelyben azt a kérdést tárgyalja, hogy művészet-e a nyomdászat. A cikk írója a lelkiileg is nyomdászember rajongó lelkesedésével igyekszik bebizonyítani a nyomdászat művészi voltát. E célból az érvek oly halmazát tárja elénk, ami a leghiteltlenebbek számára is meggyőző erejű kell hogy legyen. Magam is azon az állásponton vagyok, hogy a nyomdászat bizonyos esetekben igenis művészet, helyesebben: egyes nyomdai termékek kétségtelenül jogot formálhatnak a „művészi” megjelölésre. Így tehát nemcsak hogy nem vonom kétségbe az Évkönyvnek idevonatkozó cikkét, hanem éppen ellenkezőleg: én is azon fáradozom az írással, hogy a már eddig földolgozott anyagon kívül egészen más oldalról is megnézve a kérdés lényegét, szerény véleményemmel magam is besorozzam a könyvnyomdászatot az alkotó iparművészet előkelő csoportjába.

Mielőtt azonban a kérdés lényegi részét tárgyalnám, mármint azt, hogy a nyomdászat művészet-e, nézzük meg: vajjon milyen gyakorlati értéke van annak egyáltalában, hogy ezt a problémát feszegetjük. Mert valom, hogy ha pusztán csak kedvtelésből, szinte csupán a kérdéssel való elszórakozásról lenne szó, nem tulajdonítanék semilyen fontosságot az egésznek. Elvégre, ha nincs valamilyen gyakorlati értéke a könyvnyomdászat a művészetek körébe való besorozásának, akkor szerintem nem is fontos a kérdésen való vitázgatás. Meglátásom szerint azonban én azt a kérdést, hogy „művészet-e a nyomdászat?” nem egy a levegőben cél és rendeltetés nélkül bolyongó, kedvtelésből eredő elméleti tételnek tartom, hanem ellenkezően: a gyakorlati életben nagyon is hasznosítható problémának.

Ezek után természetesen magyarázatát kell adnom annak, hogy tulajdonképpen mi-
ben is látom én gyakorlati értékét ama kérdés tisztázásának, hogy a nyomdászat valójában művészet-e.

A pedagógiában az már nem új dolog, hogy a tanuló előmenetelét, szorgalmát nagyszerűen lehet fokozni azzal, ha őt időnként megdicsérik, munkáját elismerésben részesítik. Mármost nem nehéz ezt az ambíciót fejlesztő tételt átültetni a mi területünkre s alkalmazni a szóbanforgó problémára. Kétségtelen, hogy még a legegyszerűbb munkákból is előnyös lelki hatásokat vált ki, ha az általa készített munkát megdi-

csérik. De mennyivel értékesebb pszichikai hatásokat érünk el ezen az úton azoknál az intelligensebb munkásoknál, akiknek munkája nem csupán a kézügyességen, tehát a kivitelezésen múlik, hanem annak elkészítése szorosán összefügg szellemi tevékenységükkel is. A gondolatmenetünket továbbfűzve, ha mármost a nyomdász munkájáról bebizonyítjuk, hogy az bizonyos, alább kifejtett kellékeknek megfelelően, művészi értékű is lehet: akkor egy belső lelki energiától ösztönzöttek, tudatosan fog arra törekedni, hogy minél több alkotása feleljen meg annak a követelménynek, amit a „művészi” jelzővel lehet ékesíteni. S ha van olyan mesterség, ahol szerény technikai fölkészültség mellett is megvan a lehetőség művészi értékű alkotásokra, úgy minden bizonnyal a nyomdászat ezek között az első helyen áll.

Ha tehát ösztönző hatású a nyomdászra az a tudat, hogy munkája művészi értékű, s így ő, mint a munka alkotója, ezzel a művészek nagyrabecsült osztályához tartozik, akkor e fölismerésnek a nyomdászatra igen előnyös hatása van. Mert – és itt van a kérdés gyakorlati értéke – az egyedek művészi munkájából tevődik össze azután az egész nyomdásziparnak a magasabbrendű továbbfejlődése.

Látjuk tehát, hogy igenis nagy gyakorlati érték rejlik abban a kérdésben, s főleg annak tisztázásában, hogy tulajdonképpen művészet-e a nyomdászat.

Ezek után pedig visszatérek a kérdés eredetéhez, oda tudniillik, hogy a már eddig ismerteken kívül mi is bizonyítja még egyes esetekben a nyomdászat művészi voltát.

Szerintem a legkönnyebben úgy közelítjük meg legjobban a kérdés lényegét, ha tisztázzuk először, hogy tulajdonképpen mi is a művészet maga. Ha erre a kérdésre csak megközelítően is kielégítő választ tudunk adni, akkor már csak azt kell megvizsgálnunk, hogy a művészet fogalmának meghatározásába mennyiben illik bele a könyvnyomdászat. Szóval nem teszünk egyebet, mint a logikai következtetés csalhatatlan eszközét vesszük igénybe.

Mi tehát a művészet, vagy talán pontosabban: ki a művész?

Művész az, aki az általa elvégzett munkát nemcsak fizikai (idő- és térbeli) vonatkozásban hozza létre, hanem annak olyan magasabbrendű egyéni formát, tartalmat is ad, amely a mű alkotójának szelleméből vagy lelkéből, esetleg mind a kettőből ered.

Vonatkoztassuk most el ezt a tételt a nyomdásztól és nézzük meg, hogy mi a helyzet ebben a tekintetben a tőlünk távol eső területen.

A szélteben s általánosan elfogadott elv szerint ugyebár nem nevezhető szobrász-művésznek az a kőfaragó (egyébként minden megbecsülésem a tiszteletreméltó mestersége iránt), aki a megadott rajz, minta, terv szerint végzi el munkáját. Az ilyen kőfaragó-munkás lehet mesterségének igen kiváló ismerője, lehet nagyszerű szakmunkás, de addig, amíg csak mások szellemi vagy lelki szülőtteinek ad formát vésőjével, addig bizony nem művész, ha mégoly szépen dolgozik is; legfeljebb jó mesterember. Épúgy nem művész az a festő sem, aki bámulatos ügyességgel, tökéletes pontossággal másolja le példának okáért Munkácsy Mihály „Krisztus Pilátus előtt” című grandiózus művét; nem művész azért, mert a mű gondolata nem az ő lelkében fogant meg. A másolás csak fizikai munka, ez pedig még nem művészet. Vagy építőművész-e az az építőmester, aki valaki másnak a fantáziájában megépített remekét fölépíti a valóságban? Nem! Ez az építőmester még nem művész, nem pedig azért, mert nem az ő szelleme, lelke volt a nagyszerű építmény gondolatának, formájának a világhozója.

Látjuk tehát, hogy a szobrászat, festészet, építészet, tehát a térbeli művészetek terén pontosan körül tudjuk írni a művész fogalmát, amit ugyanilyen határozottsággal már nemigen lehet megtenni a kifejezetten időbeli művészetek (zene-, ének-, színművészet) terén. Ezekben az utóbbi művészetekben szinte lehetetlen pontos határvonalat vonni a művet teremtő költő-művész és az azt tolmácsoló énekes, muzsikos, karmester és színész között. Ez a nehézség onnan ered: mert bár ez utóbbi, időbeli művészetekben is a kótafejek és a szöveggönyv forma és mérték tekintetében pontos előírást adnak, mégis rengeteg lehetőséget nyújtanak arra, hogy a művet tolmácsoló muzsikos, énekes, színész stb. a saját belső elképzeléséből fakadó fölfogásban érzékeltesse a költő-művész gondolatait. És ezzel a lelki, szellemi hozzáadással az interpretáló maga is művésszé lesz, szinte művésztársává a költőnek.

Végigszálgaldottunk tehát azon az úton, amely a művész fogalmának a meghatározásához vezetett el bennünket. És most nézzük meg azt, hogy ebbe a fogalomkörbe mennyiben illeszthető bele a nyomdász. Ha a „művészi” cím vagy ha így szebb: rang csak azt illeti meg, aki a fizikai munkán fölül saját fantáziájából, egyéniségéből meríti az általa elkészített munka magasabbrendűségéhez, újszerűségéhez az eszmét, akkor a nyomdász igenis lehet művész. Mert kétségbevonhatatlanul bizonyítható igen számos nyomdai termékkel, hogy azok elkészítésé-

hez a fizikai és mesterségbeli ügyességen kívül elsősorban megfelelő szellemi és lelki adottságok és fantáziaképesség volt szükséges.

Még csak egy szempontra szeretnék kitérni. Sokszor hallom, hogy a nyomdász már csak azért sem lehet művész, mert hiszen ő kész anyaggal dolgozik és így valójában nem tesz egyebet, mint a rendelkezésére álló sokféle nyomdai anyagot ügyesen csoportosítja, ami legfőljebb jó mesteremberré avathatja a nyomdászt, de művésszé soha.

Szerintem semmit nem változtat a lényeg az, hogy ki milyen anyaggal dolgozik. Elvégre a festő számára is adva van a kész festékek káprázatos skálája, amelyeknek az igénybevételével válik művésszé. Az építőművész is, mikor grandiózus eszméjét „megálmodja”, szintén hozzá van kötve a téglához, vashoz, fához és (Uram bocsáss!) még a malterhoz is. Ha azonban az anyagkérdés ennél a problémánál egyáltalán fölmerülhet, akkor én éppen az ellenkező következtetést vonom le abból, mint amit az előbb említettem. Az a véleményem, hogy az a nyomdász, aki anyagbeli kötöttsége ellenére is képes művészt alkotni, legalább is annyira művész, mint az, akinek fantáziája minden anyagi béklyó nélkül szárnyalhat a legnagyobb eszmények felé.

Végző következtetésem tehát: nyomdász is lehet művész és így a produktumai művésziek.

Grosz Ernő.

A nyomdász mint üzletember

Visszatekintve a jobb békeidőkre, felelős üzletvivőink úgy látják, hogy ezzel együtt letűnt egy korszak, mely a szakmai üzletviteli szempontjából megállapodott, szolid üzleti elveket és elsősorban biztos kalkulációs alapot jelentett. Az akkori körülmények mellett a nyomdaipar a boldogulás és fejlődés útján megerősödve előrehaladhatott.

A háborús, de különösképpen a háborút követő inflációs évek zavarai miatt lehetetlenség volt a megszokott békebeli üzleti módszerekkel dolgozni. A nagy számok, melyek mögött – most már mindenki tudja – sokszor üres valóság húzódott meg, továbbá a folytonos, hol erősebben, hol lanyhábban magasbatörő áralakulások voltak főbb tünetei a jónak látszó konjunktúrának. A mostani helyzetben pedig megállapítható, hogy a nyomdaipar az egyik végletből a másikba került és jelenleg az úgynevezett deflációs jellegű gazdasági válság következményeit

sz szenvedjük. A gazdasági tevékenység területe természetellenesen összeszorult. Azelőtt soha el nem képzelhető hajsza folyik a megrendelésekért és az üzleti verseny nem egy esetben csúnya szennyversennyé fajult el. Az üzleti irányítás, melynek tulajdonképpen az ipar boldogulását kellene szolgálnia, a most divó módszerek mellett szakmánkat veszélyes utak felé viszi.

Itt volna a tizenkettedik óra, hogy egy erős és őszinte megmozdulás megállítsa a lejtőn való további lecsúszást. Nemcsak szakszerű és minőségi munka kultuszára van szüksége a szebb élet után vágyó nyomdaiparnak, hanem munkája megbecsülésére és megfelelő értékelésére is. Újra vissza kell térnie mindenkinek a szolid, becsületes és boldogulást jelentő üzleti elvekhez, a legális nyomtatványarákhoz. Csak a kollektív szerződéssel összhangba hozott kalkuláció biztosítja a rentabilitást, az üzemek technikai megújulását és szakmánk további fejlődését.

A nyomdász-üzletember etikai alapon álló tehetséges típusára van szükség. Erős akarrattal, tiszta szándékokkal, nyomdatechnikai és kereskedelmi tudással fölvertebben a nyomdászat és a nyomdászok érdekében ki kell harcolni szakmánk szebb jövőjét. Ennek a föladatnak csak a nyomdászat egész területét ismerő képzett szakemberek felelnek meg, akik egyúttal rátermett, modern üzletemberek is. A helyes és megértő üzembetés, üzemszervezés, áttekinthető és megbízható nyilvántartás és adminisztráció nélkül nem volna szabad nyomdát vezetni. Ma, amikor a nyomtatványtarifát teljesen mellőzzik, fokozottabb mértékben szükséges a gondos üzleti adminisztráció, mert csak ezen keresztül mutatkoznak meg a munkabéreken kívüli általános (rezsi-) költségek, melyeknek figyelembevétele nélkül komoly kalkuláció elképzelhetetlen.

A kisebb üzemben a főnök egy személyben kereskedő, műszaki vezető, könyvelő, pénztáros, kalkulátor, levelező és raktáros. Nagyobb üzemben ezeket az üzembetési föladatokat több személy látja el, de a szükséges föladatkörök minden nyomdatípusnál adva vannak, melyeknek elhanyagolása vagy hozzá nem értő elvégzése súlyos következményekkel jár.

A gyakorlati élet általában azt mutatja, hogy azok a nyomdavállalatok, melyek a minőségi munkára súlyt helyeznek, többnyire példás üzletpolitikával dolgoznak és még a mai viszonyok között is az erkölcsi eredmény mellett anyagit is érhetnek el.

A megrendelők közül sokan szeretik a szép és gondos kivitelezésű nyomdai munkát és hajlandók ezt jobban megfizetni. Mindenesetre úgy a kereskedelmi, mint a

műszaki irányításnál számolni kell a megváltozott viszonyokkal és az új ízlésbeli föl-fogásokkal. A költséges dekoratív tipográfiai megoldások egyelőre csak a legtrikább esetekben juthatnak szerephez, mert az egyszerűség, érthetőség és célszerűség elvei diadalmaskodnak még a művészi hatású nyomdatermékekénél is. Tehát üzletileg és technikailag is meg kell érteni az idők szavát és ennek szellemében alkotni a tipográfiai műveket.

A szolid kereskedelmi üzletvezetőségnek karöltve együtt kell haladnia az alapos, szakszerű és tervszerű műszaki irányítással. De szükség van a nyomdavállalatok egymás közötti harmóniájára és megbecsülésére is, mert csak így szerezhet magának megbecsülést a nyomdaipar a megrendelőtábor részéről. Az egységes termelési föl-tételek, melyeken a nyomdaipar belső szervezete alapszik, megadják annak keresztülvihetőségét, hogy a nyomdaipar kifelé is egységesen lépjen föl, amit az előbb vagy utóbb érvénybe lépő nyomtatványirányarak legcélszerűbben biztosítanak. Székely A. II.

Gépszedők módszeres kiképzése

Szakkulturális életünknek újabb erős föl-lendülésével, de különösen a szaklap megteremtésével előre látható volt, hogy szakirodalmunknak egyik legelhanyagoltabb és legmostohább ágazata: a gépszedés és az ennek munkakörét érintő kérdések nem maradhatnak továbbra is háttérben. Amint hogy a kéziszedés és egyéb nyomdaipari ágazatoknak problémái egyrészt a fejlődésükben bizonyos föl-felé ívelő irányvonalat mutatnak, másrészt állandóan az érdeklődés homlokterében állanak, éppen úgy a gépszedők tábora, amely az egyes szakágazatok közül fejlődés tekintetében kétségkívül az első közé tartozik és amelynek jövő perspektívái határtalanok, nem maradhat abban a mozdulatlan tespedtségben, amelyben eddig volt, hanem éppen fejlődési lehetőségénél fogva nem szabad lemaradnia a szakmafejlesztés nemes versenyében.

Ma már mindnyájan tisztában vagyunk azzal, milyen nagy jelentősége van a jól képzett szakmunkásnak; ez nemcsak szervezeti érdek, hanem minden egyes gépszedő egyéni érdeke is. Nyilvánvaló, hogy mennél nagyobb a gépszedő szakképzettsége, rendszerint annál tartósabbak a kondíciói. Leromlott gazdasági helyzetünkben ezt különösen gyakran tapasztalhatjuk.

Önkénytelenül is felvetődik itt akkor a kérdés: mi tehát annak a módja és miként szerezhetők meg azok az alapok, amelyek a gépszedés helyes megtanulásához és az előírt mennyiségnek egyszerűbb és könnyebb megszédéséhez szükségesek?

Miután erről a kérdéstről már máshol is olvashattunk és legutóbb a Grafikai Szemle 2. számában éppen Székely kollégánk adott közre erre vonatkozólag néhány hasznos útmutatást: mégis úgy érzem, talán hézgapótló munkát végzek akkor, ha a gépszédők kiképzésének kérdéséhez és az ezzel szorosán összefüggő racionális és folyamatos gépszedés munkájához én is hozzáfűzök néhány újabb mondatot.

Mindenekelőtt szögezzük le azt a tény, hogy a gépszédők mai kiképzése egyrészt minden rendszer nélkül való, másrészt két-ségtelenül a félrefejlődés jeleit mutatja. Példa rá, hogy a legtöbb nyomdában szakszerű útbaigazítás nélkül, rendszerint önma-gára utalva fog hozzá a gépszédőjelölt a billentyűzés begyakorlásához. Ez nemcsak a multban volt helytelen, hanem súlyos hiba marad a jövőben is. Ahhoz, hogy valakiből megbízható, jó korrektúrát szállító gép-szedő váljék, aki az adott körülményekhez képest győtrődés nélkül megszedi az előírt mennyiséget, szerény véleményem szerint három kellék szükséges:

1. a tíz ujjal való billentyűzés elsajátítása;
2. a helyes kéziratolvasás;
3. a helyesírás alapos ismerete.

Ez a három pont teszi a „titkát” a céltu-datos és helyes gépszédőkiképzésnek. Igen természetes, hogy itt elsősorban kezdő gép-

szédők jöhetnek számításba, akik még nem sajátítottak el semmiféle billentyűzési mód-szert és így mentesek az esetleges rossz szokásoktól és a már megszokott helytelen mozdulatoktól.

A tíz ujjal való billentyűzés megtanulásá-nak előfeltétele a helyes test- és kéztartás. Erről nincs sok mondanivalóm, legföljebb annyi, hogy úgy a test-, mint a kéztartásnál küszöböljük ki a hát vagy a kéz merev tar-tását. Igyekezünk könnyedén és kényelmesen helyet foglalni a széken: hátunk gyen-géden támaszkodjék a szék támlájának. A kéztartásnál is az a fontos, hogy az ujjak nyújtva legyenek, de a merev mozdulatok mellőzésével, mert ez sokban gátolná az ujjak hajlékonyságának és rugalmasságának kiművelését, aminek viszont jelentős szerep jut a billentyűzés megtanulásánál. Általában mozdulatainkat a természetesség jellemezza.

A tíz-ujjal való billentyűzés begyakorlá-sát a fentiek figyelembe vétele mellett rend-szerbe igyekeztem foglalni. Ez a rendszer a magyar beosztású billentyűzetre vonat-kozik és abban tér el az eddigi kísérletektől, hogy mind a tíz ujjnak megjelöli a maga billentyűzési körzetét. Természetes azonban, hogy ez teljes kötöttséget nem követel, mert ennél a módszernél is előfordulhatnak kivételek (amik egyébként minden más szabálynál is főnnállanak), azonban vég-eredményben mégis meghatározza a dol-gozó ujjak munkaterületét.

Alantí kis táblázattal szemléltetővé szeret-ném tenni azt, mely billentyűk körzetébe esnek az egyes ujjak és itt jegyzem meg azt is, hogy miért lettek az egyes körzetek két ujj használatára kijelölve, hogy a leszedendő

szónál a két meghatározott ujj közül mindig az lépjen működésbe, amelyik legkönnyeb-ben és legegyszerűbben érintheti a billen-tyűt. A betűk fölötti számok az ujjak számát jelentik ebben a sorrendben: balkéz: kis-ujj 1, gyűrűsujj 2, középsőujj 3, mutatóujj 4, hüvelykujj 5; jobbkez: hüvelykujj 6, mutató-ujj 7, középsőujj 8, gyűrűsujj 9, kisujj 10. A balkéz kisujja a táblázatban azért nem szerepel, mert ezzel működtetjük a kizáróék billentyűjét.

Egyrészt a felesleges kézmozdulat kikü-szöbölése céljából, másrészt a billentyűzés leegyszerűsítése szempontjából iktattam be egy-egy billentyűzetkörzetbe két ujj mun-káját és ezeknek helyes használatát néhány példával kívánom érthetőbbé tenni. A sza-vak fölötti számok az ujjak számát jelölik az előbb említett sorrendben:

3 9 2 8 9 2 3	7 3 4 6 3 8 10 3	3 7 4 7
s z e m b e n	f o l y a m á n	a k i k
7 8 3 3 6 2 3	3 8 4	3 8 2 4 8 6 4 9 3
k ö n n y e n	a m i	s z e r z ő d é s
4 8 3 5 6 2 7	8 3 4 3	3 9 4 3
a m e l y e k	m e r t	a z o n
8 5 3 2 5 4 7 6	10 6 6 2 3 2 6 3 8 4 10 3 9	
m i n t h o g y é p p e n	n y o m d á s z	

A billentyűzésnek ilymódon való megta-nulásához sok-sok gyakorlatra van szükség, amely alatt figyelmünket két irányba kell kiterjesztenünk: először a kéz helyes tartá-sára, továbbá arra, hogy a billentyűzésnél mindig a fenti táblázat használata legyen az irányadó. Gyakoroljuk tehát először azok-nak a szavaknak a billentyűzését, amelyek a leghasználatosabbak, lehetőleg minél több-ször, hogy az ujjak hajlékonyságát és kimű-velését elősegítsük. Ez a gyakorolgtatás ter-mészetesen bizonyos időt vesz igénybe, amit nem tanácsos megrövidíteni. Elhibázott dolog a tanuló-gépszédőtől mingyárt eleve használható szédést várni.

Tehát csak a billentyűzésnek biztosan folyó és kifogástalan elsajátítása után térjünk át a folyamatos szöveg szedésére. Itt meg kell jegyezni, hogy a 10. ujj munkakör-zetén túl terjedő billentyűket a jobbkez bármely ujjával is megüthetjük, például a számokat, verzálisokat stb. A kimenetsorok lebillentyűzését a 7. és 8. ujjakkal végez-hetjük el legegyszerűbben.

Ha a gyakorlatszerzés folyamán olyan sza-vak fordulnának elő, amelyeket e módszer szerint csak a bal- vagy csak a jobbkez-zel kellene lebillentyűzni, akkor munkába állit-hatjuk a másik kezét is, amely erre az időre úg-yis téltlenségre volna kárhozthatva. Az itt bemutatott példánál olyan szót választottam,

2. vagy 3. ujj:	8. vagy 9. ujj:	9. vagy 10. ujj:	10. ujj:
e s t n	c v x m b z	á é ■ ■	- (diviz) ■ (spácium)
3. vagy 4. ujj:	7. vagy 8. ujj:	9. vagy 10. ujj:	10. ujj:
a r o d	f g ö w k ü	, í . ó	■ (spácium) ! (felkiáltójel)
4. vagy 5. ujj:	6. vagy 7. ujj:	9. vagy 10. ujj:	10. ujj:
i l	y q ff	()	' (apoztróf)
5. ujj:	6. ujj:	6. ujj:	10. ujj:
h u	p j fi	; ő	:

amelynek lebillentyűzése e módszer szerint csak a balkéz által volna lehetséges:

5 4 3 3 4 3
l a s s a n

Ebben az esetben a harmadik ujj munkáját átveszi a nyolcadik; így: lassan (5, 4, 8, 8, 4, 8). Ilyen esetek többször is előfordulhatnak, de könnyen áthidalhatók a 6., 7. vagy 8. ujj munkába-iktatásával. Az egyszerűsítésre való törekvés jellemzésére még két példával is szolgálók:

9 5 3 4 5 3 8 4 7
á l t a l a m i k

Ezeknek a szavaknak egyszerűbb lekopogtatása a következőképpen alakul:

9 5 3 4 6 3 8 4 6
á l t a l a m i k

Ha a fent elmondottak alapján fogunk hozzá a billentyűzés megtanulásához, akkor megvan a remény arra, hogy nemcsak szebb kéztartással, de kevesebb fáradsággal és valamennyi ujjnak felhasználásával sajátíthatjuk el a billentyűzés rendkívül fontos és a gépszedő egész életére kiható munkáját.

Ezek után áttérek a helyes kéziratolvasásra, amely valósággal külön technikát igényel. Ha a gépszedő figyelemmel kíséri munkáját, akkor hamarosan arra a megállapításra jut, hogy a kéziratolvasás tulajdonképpen idegmunka: elsősorban az agy és a szem munkáját veszi igénybe s ezzel az állandó és erős igénybevétellel ezeket a szerveket hamarosan kifárasztja. Gondoljunk csak arra, hogy csupán egyetlen sor leszedésekor is mennyit kell az agynak és szemnek dolgoznia: olvasni a kéziratot és figyelni a billentyűzetet, a gyűjtőben sorakozó matricákat stb., tehát a gép minden mozgására oda kell koncentrálni a figyelmet; mindez fárasztó agy- és idegmunka.

Ha tehát a kéziratolvasást is egy bizonyos rendszerbe kívánjuk foglalni, akkor ezt két okból tesszük: először azért, hogy megkönnyítsük az idegek és az agy munkáját, másodsor pedig azért, mert ki akarjuk használni a helyes kéziratolvasásnak azt a nagy előnyét, amelyet a gépszedés munkamenedzisére gyakorol. Ne feledjük el, hogy a helyes kéziratolvasás éppen olyan fontos kelléke a racionális termelésnek, mint a helyes billentyűzés. Ennek előfeltétele az, hogy szakítanunk kell minden olyan rossz szokással, amely alkalmas arra, hogy mind az agyat, mind az idegeket, de főleg a szemet kifárasssa és azonkívül a gépszedőt fölösleges mozdulatokra készítse.

Miután maga a gépszedés folyamatosabb és gyorsabb tempót diktál, mint a kézise-

dés, magától értetődik, hogy a kéziratolvasásnak is ehhez a fokozottabb tempóhoz kell igazodnia. Leghelyesebben úgy végezzük el ezt a feladatot, ha kéziratunkat ponttól vesszőig és vesszőtől pontig olvassuk. Tehát ne szavanként olvassuk a kéziratot, mert abban az esetben a szemnek állandóan a kéziratról a billentyűzetre kell lesiklania és ismét vissza, ami nemcsak a szemet fárasztja ki, de fej- és nyakfájás okozója is lehet. Szokjuk meg már a billentyűzés kezdő gyakorlatainál a félmondatok leolvasását és emlékezetben tartását, aminek előnye akkor fog mutatkozni, ha már tökéletesen megtanultuk a billentyűzést.

Amikor azután tűrhető gyakorlatot szerezünk, próbáljuk úgy egyszerűsíteni a kéziratolvasást, hogy a leolvasott félmondat utolsó szavának a lebillentyűzése előtt olvassuk tovább a másik félmondat szövegét. Ezzel lehetővé válik egyrészt a helyesírási hibák és az esetleg kimaradt interpunkciók korrekciója, másrészt a szem is pihenhet vagy figyelheti az ujjak munkáját. Olyan szöveg-nél, ahol számok vagy idegen szavak fordulnak elő, ott is arra törekedjünk, hogy legalább két szót vagy számcsoportot tudjunk egyszerre leolvasni és megjegyezni. Gyakoroljuk be azt, hogy keskenyebb formátumnál lehetőleg egy sort, szélesebbnél pedig legalább fél sornak megfelelő szöveget olvassunk le egyszerre. Ezzel a módszerrel nemcsak sok időt takarítunk meg, de munkánk is sokkalta egyszerűbbé és gyorsabbá, mindenkifélette nyugodtabbá válik.

Wiesenberger Vilmos kollégánk, a nyomdászszervezet vezetője január 18-án töltötte be hatvanadik életévét. Ez alkalommal kedves megemlékezésekben volt része tisztelői részéről. Többek közt a Budapesti Betű- és Tömöntők Köre is az itt látható plakettel lepte meg a szervezet érdemes vezérét. A plakett márványosan érezett onixtalapzatra erősített ezüstlap, rajta a nyomdászszempontból is mintaszerűen elrendezett szöveggel. – Wiesenberger Vilmos 1876-ban született Budapesten, s mint gépmester szabadult föl 1895-ban. A nyomdal munkásság gazdasági és kulturális mozgalmába már egészen fiatalon belekapcsolódott. A Gépmesterek Körének csakhamar elnöke lett, a Szakegyesületnek szintén, egészen a „Segélyező Egyesületünkbe való beolvadásáig. 1907-ben a nyomdászszervezet pénztárosává választották, majd 1920-ban élére került a szervezetnek. Szak-kulturális téren is – közvetve és közvetlenül – mindenkor jelentős munkát végzett. A Gépmesterek Köre monumentális irodalmi alkotása, a „Gépterem” példái szintén az ő eszméje és közgyűlési javaslata volt.

Utoljára hagytam a helyesírás alapos ismeretének kérdését, amellyel tulajdonképpen kezdenem kellett volna azoknak a kellékeknek felsorolását, amelyek nélkül jó gépszedő el sem képzelhető. Gyakorlati életünkben sűrűn találkozunk olyan esetekkel, amelyek arról győznek meg bennünket, hogy bizony akadnak olyan gépszedők is, akiknek gyöngé oldala a helyesírás. Pedig a helyesírás szabályainak ismerete úgyszólván kenyérkérdést jelent és a mai tisztultabb felfogást valló modern korban a legelemibb követelmény ennek tökéletes elsajátítása. Erre a célra az „Egységes Magyar Helyesírás Szótára és Szabályai”-n kívül a szaklap és egyéb nyelvészeti kiadványok is rendelkezésre állnak, amelyek kimerítően foglalkoznak a helyesírás kérdésével. Csak minél szorgalmasabban lapozgatni és tanulgatni kell belőlük és akkor az erre fordított idő a szedésteljesítményben mint plusz-minőség fog kárpótolni a fáradságért és a reafordított időért.

Összegezve tehát az elmondottakat: ismételtelen hangsúlyozom, hogy e három kellék figyelembe vétele és megszívlelése hasznukra és javukra fog szolgálni mindazoknak, akiket sorsuk jövőben a szedőgép mellé rendel. Ha a felállított módszer ma még nem is olyan tökéletes, mint szeretnők, de talán mégis rendszerbe foglalt alapot szolgáltat arra, hogy ezen elindulhassunk és kiküszöbölhessük azokat a sorozatos hibákat, amelyeket a múltban a gépszedők kiképzése terén egymásra halmoztak. Ziegler Gyula.

Egyesült erővel?

E cím régi jelmondat. Barátságatlanabb formájában – Viribus Unitis! – I. Ferenc József osztrák császár meg magyar király is használta. Pár évtizeddel azelőtt a szervezkedésben nekilendülő nyomdai munkásság ugyan csak jelmondatnak használta, de nem csupán divatként fölkapott szólalnak, hanem olyan igények, amelyet tartalommal tudott megtölteni. Körülbelül azt a másik jelmondatot fejezte ki tömörebben: „Egyedül semmit, együttesen mindent!” De akármilyen kor és bármilyen társadalmi réteg hívta is életre, kifejező formájában azonos maradt és minden időben fölkiáltójelet írtak utána, nem pedig kérdőjelet, amint én teszem. Hogy én ezt miért teszem így? Azért, mert kérdeznem kell, vajjon a szedőnek és gépmesternek egyesült erővel kell-e összedolgoznia a nyomdászkat, vagy pedig külön-külön, sokszor úgy, hogy egy-egy korszerű tipográfiai termék közös előállításában még csak nem is érintkeznek egymással.

Valamikor beidegzett szabály volt az, hogy a nyomtatvány elkészülte előtt a szedő vagy tervező (legtöbbször egy és ugyanaz a személy volt) és a gépmester rövid megbeszélést tartottak a kivitelezés mikéntjéről. Szükséges volt ez a munka színezése végett. A továbbiakban, hogy a szedéshez fölhasznált betű- és lénia-anyag, a szedéshez használt illusztratív segédanyag, metszetek stb. nyomtatástechnikai szempontból olyanok-e, ami a készítendő munka szépségét a nyomtatásban nem fogja-e lerontani. Még továbbmenőleg: a rendelkezésre álló gépeink, a papírosanyag olyan-e, ami margó nélküli kivitelezést, a papíros síkján teljesen átfutó vonalozások nyomtatását lehetővé teszi-e. Lehet-e bizonyos anyagokkal egyes speciális papírosfélékre kifogástalanul nyomtatni? Metszetek, klisék, szamozógépek elhelyezhetők-e anélkül, hogy a zárásnál vagy szalagvezetésnél, esetleg az ívfogók szükséges alkalmazásánál zavarokat ne okozzanak a gépmesternek? De amint a későbbiekben látni fogjuk, lehetnek még az „egyesült erővel” összedolgozásnak olyan esetei is, amikor a munka teljes elromlása vagy el nem romlása csak azért következett, vagy azért nem következett be, mert „egyesült erővel” vagy anélkül dolgoztak.

Általában nagyon sok baj adódik abból, hogy a munka születésénél a gépmester nincs jelen, nem ismerheti a rendelőt, a tervező intencióit és ennek következményeként süvít el fölötte a bírálót: Hja, barátom, én ezt nem ilyennek képzeltem!

De most vizsgáljuk meg az összedolgozás hiányából eredő gyakorlati bajokat!

A tervező legtöbbször a fekete tuson kívül vízfestékkel dolgozik. Látjuk azt, hogy a korszerű tipográfia illusztratív főeleme a vonal és a nagy foltfelület. Már most a tervező az ő keveréssel könnyen változtatható festékével könnyed, áttetsző, akvarellszerű hatást tud vetíteni papírosára. Színezése teljesen összhangban áll tervezése egyéb szerkezeti részével. Nincs túlsúlyban egyik sem a másik rovására. És azután jön a kivitelezés. Meglepetve látja a tervező, hogy az ő tervezésén kifestett kéklakk-folt színe egyezik a nyomtatás kéklakkjával, de hatásában az mégis más.

Mi történt? Egyszerűen az, hogy az akvarellfesték és a nyomdafesték színben lehet ugyan azonos, de a tipofesték hatásban, keverhetőségében, tömörségénél, fényerőségénél, fajsúlyánál és az adagolás szükségességénél fogva egészen más, mint akvarell testvére. Általában a nyomdafestékek keveréskor egész más színhatásokat mutatnak, mint a vízfestékek. A tipó-földfestékek például színbontó vegyi összetételük miatt keveréshez alig használhatók.

Az összedolgozás hiányának igen gyakori esete, amikor a tervező nagy nyomtatási fölület mellett apró, finomvonalú rajzot, hajszálfinom léniadiszit és vékonyvonalú nonpareille sorokat állít be. Ennek illusztrálására álljon egyetlen eset. Egy 13-as kvart alakú nyomtatvány első oldalát teljesen beborította egy kompakt ólomlemez. Ennek aljában a tervező hajszálfinom vonalú apró rajzokat helyezett el. Az ólomlemez a munka természeténél fogva bőséges festékadagolással kellett nyomtatni, hogy az kellő módon „takarjon”. Így viszont a finomvonalú, apró klisék „tömödtek”, még pedig annyira, hogy azok „pacnis”, egybesűrűsödött, majdnem felismerhetetlen ábrát mutattak.

Nem kétséges, hogy a tervező szedő ez esetben nem érintkezett a gépmesterrel, mert egyébként tervezéskor más megoldást keresett volna.

Ilyen esetben a formát két részben kell nyomtatni, ha a munka tökéletes nyomtatására súlyt helyezünk.

Elég gyakran láthatunk plakátokat, amikor a szedő finom raszterpontos kliséket helyez el 40–60 cicerós plakátbetűk mellett. Most tessék csak elképzelni, hogy néz ki az a fototípusi klisé, amit vastag plakátbetűk festékadagolásával „takartatunk”? Ilyen esetben a szedésrészt és a klisék külön nyomtatásával érhetünk el kifogástalan munkát.

Az összedolgozás hiányának egy további esete, amikor egyik gépmester formát kapott nyomtatásra, s csak indulás után közölték vele, hogy vigyázzon, mert a megindult formára még egy nyomat kerül (színes, lénia-

alányomtatással), tartson tehát pontos sor-egyent és főképpen a berakásra helyezzen súlyt.

Mondani sem kell, hogy másként igazítottunk olyan formát, amelyet csak egyszer kell nyomtatni és másként azt, amelyik kétszer (össze-) lesz nyomtatva.

És szinte állandóan visszatérő jelenség, amikor a gépmester különböző nagyságú ólomtömböket kap nyomtatásra. A magyarázat csak ennyi: Tessék ezeket a mellékelt íven kirajzolt helyre beállítani és narancssárga színnel nyomtatni! Bár a munka többszínű nyomtatással készül, a gépmester sem tervet, sem össznyomatot nem lát, csak jelzik azt, hogy az általa nyomtatandó forma háromszínű nyomtatás egyik munkamenete. Vajjon milyen lehet az olyan munka, amelynek szerkezeti összetételéből és színhatásából csak egyetlen részt lát a gépmester, de a kivitelezés megbeszélésében semmi szerepet nem kap.

Sokkal komolyabb eset (sőt esetek), amikor a tervező vagy a nyomda más tényezője a nyomtatandó forma kémiai anyagát nem tűrő papírost ír elő nyomtatásra. Ennek illusztrálására álljon egyik, kezünkbe került folyóirat színes borító oldala. Ezen az oldalon színes nyomatok vannak ólommetektéről. Az ólom anyaga keményebb a linoleum és a Mäser-lemez anyagánál, de már puhább a betűfém és galvano anyagánál. Nyomtatásban kibírja nagy példányszámban a simitatlan papírsanyagot is, de nem bírja ki a kemény anyagú, bolyhos, völgyes, merev fölületű borítópapírost. Ennek következményeként a második-harmadik ezer nyomatnál a papíros anyaga „beleharap” az ólommetzet fölületébe. Szükségképpen következik a „polírozás”, esetleg még utánegyenetés is, de az ilyen ripacsossá vált ólommetzet fölületét tökéletesen, festékkel takartan kinyomtatni alig lehet. Pedig a szóbanforgó munkát a szó való értelmében „mester” nyomtatta, de alig hihető, hogy a tervező vagy bárki más kikérte volna véleményét a papírosanyag és a nyomtatandó forma egymáshoz való viszonyát illetően.

Az összedolgozás hiányának további igen gyakran jelentkező esete az, amikor a szedő vagy tervező tökéletesen ismeri ugyan a festékek színhatásait, de nem ismeri azok vegyi hatásait, például hogy a szükséges higitáskor a festék merev kötőanyagát a higitó kencék megpuhítják ugyan, de egyben színbomlást s gyöngyözödést idéznek elő. Így állott elő, hogy egy nagy nyomtatási fölületű formát milori-kékkel színezett a tervező. Tudnunk kell, hogy a milori-kék festék a legtömörebb anyagú festékek egyike. Higitást nehezen tűr, s ha mégis higitjuk, ezt

csak óvatosan tehetjük, mert különben szín-
bomlást idéz elő. A konkrét esetben a nagy
nyomatatófőület nem bírta a tömör festék-
anyagot és tépés („rupfolás”) állt elő. Higí-
tani kellett a festéket, még pedig erősen.
Így viszont a milori-kék sötétes, selymes
színhatása teljesen elveszett és valami akva-
rellszerű világos, úgynevezett normális kék
szín állott elő.

Az utóbbi években a korszerű tipográfia
egyik hatásos segédeleme a léniás betű-
szedés, valamint a monogramok és külön-
böző díszítő stílizálások szedése betűöntői
anyagból. Ha megnézzük a fejlett nyugati
államok modern termékeit, mindenütt talál-
kozunk velük. Hatásukban artisztikusan szé-
pek, emellett újszerű és az egyéni ízlésen
alapuló stílizálások végtelenségét jelentik.
Nálunk is használják tervezőink és tegyük
hozzá, legtöbbször hatásosan. Ha például a
lénia-betűszedéses munka kifogás alá esik,
annak legtöbbször bizony az az oka, hogy
a szedő nem dolgozik össze a gépmester-
rel. Ugyanis a betűk léniákból való össze-
szedéséhez csak jó állapotban lévő, tisztán
tartott léniaanyag felel meg. Kopott, elnyo-
mott, sarkukon ütődött léniaanyagot nem
szabad használni. Láthatunk lénia-betűsze-
déses munkákat, amelyek valóban elretentő
például szolgálhatnak, pedig nem annak
szánták. Az összekötő részek hézagosak és
ezért a betű egyes részei külön életet élnek.
A munka sikertelenségéért a gépmestert
teszik felelőssé, azt mondják: nem egyen-
getett gondosan. Hej, pedig milyen izza-
dással próbált segíteni a lehetetlenen. De
hiába, mert kopott léniaanyagot sem egyen-
getéssel, sem pedig bőséges festékadago-
lással nem lehet összeforrasztani.

De most nézzünk egy-két olyan esetet,
amikor az összedolgozás hiányaként jelent-
kező baj nem a tervező vagy a szedő hibá-
jából, hanem az üzem más tényezői részé-
ről következik be.

Egyik üzemben nagy példányszámú tipó-
mélynymtatásos munkát nyomtattak. A cég
egyik vezetője megjelölte azt a gépet, ame-
lyikben a munkát nyomtatni kellett. A gép-
mester előre kijelentette, hogy a kijelölt gép
a munka elvégzésére alkalmatlan. Vélemé-
nyét nem vették figyelembe, ellenben a
tökéletlen egyengetésűnek minősített mun-
kát újra egyengetették. Háromezer nyom-
tatás után a formát áttemeltették más, jobb
gépbe és így a munka végre elkészült. Ha
az összedolgozás szükséges szempontjait
figyelembe vesszük: a káros idővesztés, az
idegre, önézetre menő bosszúság elma-
radt volna.

Se szeri, se száma azoknak az eseteknek,
amikor a szedéstest beosztásakor, klisék el-
helyezésekor teljesen elhanyagolják a gép-
technikai adottságokat. Nem részletezek,
csak általánosságban említek eseteket, ami-
kor a szedést a gépben kellett megtörni,
mert a szalagvezetésre nem gondoltak. Vagy
amikor a tégelyes gépbe szedett munkánál
az iv egyetlen sarkába nagy nyomáserős-
séget igénylő alapnyomati tömböt vagy
kompakt szedésidomot helyeznek el: az iv
többi része pedig üres marad. Ilyen eset-
ben a nyomótégely – egyenlőtlenül lévén
megterhelve – „billen” és nyomtatás közben
„duplázódás” áll elő. Ugyanilyen kifogás
alá esik az, amikor nagy nyomtatási főületű
munkánál megállapítják, hogy az „belefér a
Viktóriába”, de figyelmen kívül hagyják,
hogy a nagy nyomásfőületet a keskeny át-
mérőjű hengerek nem hordhatják föl kellő-
képpen, s így egyenlőtlen festékezés („hen-
gerstráfolás”) áll elő. Ilyen munkát, ha kicsi
is, gyorsajtóban vagy alsóhengeres rend-
szerű tégelyes sajtóban volna szabad csak
nyomtatni.

Különösen divatos ma a folyóiratoknál,
hogy a klisék az oldalon „kifutnak”, vagyis
a margón túlmennek. Ilyen esetekben a fa-
dúccok kiszorítják a formazárót, meg a ráma

középvását és tizenhat oldal szedést egyet-
len oldalon lehet csak szorítani, zárni. Egy-
kétezer nyomatás után az ilyen zárás
lazul, betűt, léniát húz ki a henger és van
rombolás a szedésben és borításban egy-
aránt. Ilyen esetekért a gépmestert teszik
felelőssé. Állapítsuk meg: jogtalanul, mert
őt a szabályos zárás, szorítás munkakellékei-
nek nélkülözésére kényszerítették.

Az már csak apró jelentéktelenségnek
számít, amikor a gépmester csak azért kap
megrovást, mert a formát túlságosan gon-
dosan, ezért hosszadalmasan egyengeti. Az
volt a kifogás ez esetben, hogy: „Kérem, ez
nem minőségi munka, ezt össze kellett volna
vágni!” A megfordítottja ennek az, amikor
a nyomtatandó forma tömegmunkának lát-
szik, de a gép megindulása előtt minőség-
munkának nyilvánítják. Ez esetben csak egy
kis pótlóegyengetés bosszúsága jelentkezik.

Megemlítésre méltó az is, amikor kis pél-
dányszámú kétszínű nyomatot adtak mun-
kába egyszeri menetre, vágott hengerrel.
A gépmester kötelességszerűen felvilágo-
sította az intézkedést tevőt, hogy ily kicsiny
példányszámnál nem gazdaságos a két színt
egyszerre nyomtatni. Nem adtak neki igazat,
de nyomtatás után mégis megállapították,
hogy a két szín külön nyomtatása esetén a
munka hamarabb és precízebben elkészült
volna.

De nem folytatom tovább. Esetek ezek az
esetek légiójából. A tenger csöppje a nagy
óceánból. Állapítsuk meg tényként, hogy az
összedolgozás körül hibák vannak. A gép-
mester szükséges szempontjait és segítő
törekvéseit több helyen nem veszik tudomá-
sul. Ma már megállapítható folyamat ez,
amelynek káros elferdülései is jelentkeznek.

Kétségtelen, hogy a dolgok ilyenét válto-
zásáért egyedül a gépmestereket felelőssé
tenni nem szabad. Ha az összedolgozás hiá-
nyainak okát kutatjuk, egyik fő-fő okként a
következőt kell itten megállapítanunk: az

ANILIN–GUMINYOMÓ–ROTÁCIÓS GÉP

**AUTOLANG AUTOMATIKUS GYORSSAJTÓK.
SPECIÁLIS SAJTÓK ÉS NYOMDAGÉPEK.
VELOX-GYORSSAJTÓK.**

LÁNG L. GÉPGYÁR RT., BUDAPEST

VEZÉRKÉPVISELŐ: **LÁNCZI LÁSZLÓ OKL. GÉPÉSZMÉRNÖK**
BUDAPEST V. KER., VILMOS CSÁSZÁR ÚT 60. SZÁM. TELEFÓN: 22-3-67

egyesületünk által fenntartott szaktanfolyamokon majdnem kizáróan csak szedők vesznek részt, míg a gépmesterek – tanműhely hiányában – kénytelenek a gyakorlati szakoktatást nélkülözni. Ennek következményeként a szedők – az állandó tanulási lehetőséget igen helyesen kihasználva – bizonyos önállóságra igyekeztek magukat kiképezni. E kiképzés jelenti azt, hogy a tervezésben és a színezésben kétségkívül jelentős haladást érttek el, de problematikus, vajjon a szép nyomtatvány elkészítéséhez szükséges többi kellékek birtokába jutottak-e. Nevezetesen: ismerik-e kellőképp a színek világát, a színek egymáshoz való viszonyát, a színhatások különbözőségét, amelyek a tervezés és kivitelezés között jelentkezhetnek? Ismerik-e a papír nyomtatástechnikai fölhasználhatóságát és mindazokat az anyagokat és adottságokat, amiket a dolog természeténél fogva csak a gépmester ismerhet s amelyek a tervezés és nyomtatás között mint géptechnikai szempontok és szükségletek jelentkeznek?

Úgy-e, hogy mindezt a megkívánt mértékben nem ismerhetik? Ezért vissza a státuszkvóhoz! Fogadjuk el dicső elődeink evangéliumát: a szép nyomtatvány szellemi erők szeretkezésének fogantatása!

És ha szedő és gépmester összefog a szakma szeretetében, cikkünk címe is megváltozik, mégpedig ekkép: Egyesült erővel!
Fülöp József.

Betűöntés és stereotípiá

„A matrica kiszakad, az öntés nem jó.” Ezt mondja L. S. kollégánk beküldött levelének a végén. „Több öntést kell végezni, míg végre az egyik lemez elfogadható lesz. A matrica pedig nem tartós. A matricát mellékelem.”

A kérdés stereotípiái szempontból általános érdekű s ezért a baj okát illetően a feleletet itt adjuk:

1. A nyers matrica készítése (kenése) kifogástalan. A szedésben elhelyezett klisé nem nagy gonddal van a fadúdra fölszegelve és lehet, hogy görbe. A klisé és a szedés között az átmenet másfél ciceró. A klisé meglehetősen símára van maratva, a kizárás és a nyomtatban nem látszó részek pedig mélyen vannak a matricába beverve. Ha a mély részeket, leverés előtt, nem rakjuk ki a szedésben és így verjük bele a matricába: olyan vastag poncot, „bunzent” kapunk, hogy az ólom nem tud kellőleg a betűmélyedésekbe befolyani. Olyan téves fölfogással is talál-

koztunk, hogy a mély ponc megkönnyíti a munkát. A betűtípusok mellé rakjunk síma kartont s ezzel megakadályozzuk a vastag ponc keletkezését. A betűs szöveg legyen jól beverve a matricába és nem az a rész, amely a nyomtatásban nem látszik. A klisé vas-, de legalább is ólomlátétre legyen szerelve, úgy hogy a klisé az alátéttel betűmagasságot érjen el. A matrica ott, ahol a klisé fekszik, sokkal tökéletesebben szárad, mint ha fadúca volna szegelve. A fában nedvesség van s ezért a száradás itt sosem olyan kielégítő, mint a szedés többi részén. Ha a matricát kellő gonddal készítjük, az öntés megfelelő lesz.

2. A betűmagasságú ürtöltők, amelyek a keretben a szedést körülzárják, egyenlőtlenek, esetleg görbék, az erre helyezett öntősarokvas nem tud elhelyezkedni és ezért a lemez nem egyenlő vastagságú.

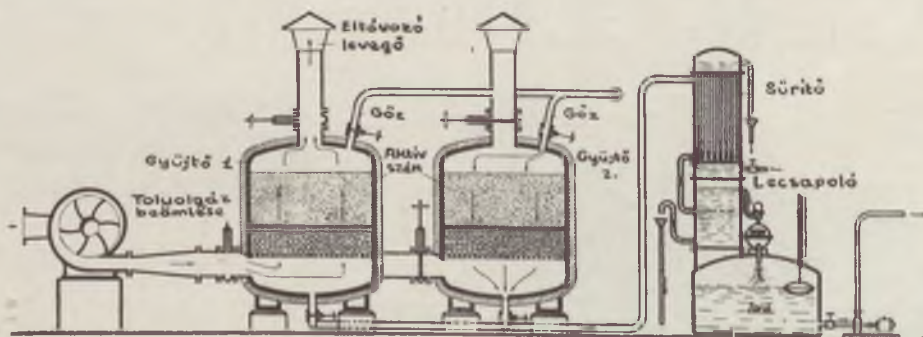
3. A ragasztószer is, amellyel a kartont a mélyedésekbe ragasztjuk, befolyásolhatja az öntést. A ragasztószerben többnyire liszt is van, amelyben a nedvesség sokáig megmarad és ezért gyakran nem szárad ki tökéletesen. Öntéskor azután az ólom itt megtorpan és persze nem kaphatunk jó lemezt. A ragasztószert tehát nem szabad vastagon felkenni. A matrica hátulján a kirakást nem nagyon széles és nem nagyon vastag kartonnal végezzük. Az ú. n. rongykarton, amelyet erre a célra gyártanak, felel meg a legjobban.

4. Az ólom ötvöztetésében is lehet hiba. A keménysége ilyenkor kielégítő, de igen ki van használva, a kötése hiányzik. Az ilyen ólom régen nem lett fölfrissítve. Az ólom megfelelő kezelése is előfeltétele a jó öntésnek. Melegítsük fel az ólomot magas hőfokra és minden salakot, amely a fölületén jelentkezik, gondosan szedjük le szűrőkanállal. Csak ha már teljesen tiszta az ólom fölülete, akkor fogjunk hozzá a fölfrissítéshez és pedig angol cinn hozzáadásával.

Ha az elmondottakat figyelembe vesszük, a matrica tartósabb és az öntési eredmény kielégítő lesz.
Schr. E.

Toluolgáz lecsapása

A jelen és mult mélynyomtató üzemében a felhasznált hígító anyag eddig elveszett, elpárolgott. Ezzel egyrészt igen súlyosan megdrágította a mélynyomtatást, másrészt megmérgezte az üzemet, sőt még a környéknek is a levegőjét. A hígítóanyagok ilyen módon elveszése arra bírta a technikusokat, hogy olyan készüléket gyártsanak, mely nem engedi meg ezeknek az anyagoknak az elillanását, hanem fölfogja, lecsapja és újra fölhasználhatóvá teszi azokat. E készüléknek kétszeres előnye van: olcsóbbá teszi az üzemműködést és kevésbé egészségtelenné a helyiséget. Ma már van olyan készülék is, mely tökéletesnek mondható, amennyiben a fölfogott gázoknak majdnem egészét visszaadja újabb fölhasználásra. Hogy hány százaléka a fölfogott gáz a felhasznált anyagnak: mindig attól függ, hogyan és hova vannak szerelve azok a szivók, melyek a gázzal telített levegőt felszívják. Például a „Vomag” új típusú hideg levegővel szárító mélynyomtató rotációs gépénél e készülék a géphez van szerelve és 80–85 százalékát adja vissza az elhasznált anyagnak. Maga a készülék igen egyszerű. Mint az ábránkon látható: két gyűjtőkazán felváltva dolgozik. A légszivattyú szívja-fújja a gázzal telített levegőt az első gyűjtőkazánba, hol az „aktív” szén – mely igen finom likacsú szén (a háborúban gázalarcokhoz használták) – átengedi a levegőt, de fölfogja a gázokat. Ha megteltek a szén likacsai: azt vagy a készülék maga jelzi, vagy pedig a gáz szagáról is meg lehet érezni. Ekkor átkapcsolják a második gyűjtőt, míg az első gyűjtőbe gőzt eresztenek, mely gőz a gázokat magával viszi a sűrítőbe, honnan azok átmennek a lecsapolóba és visszakapják cseppfolyós alakjukat. A gőzből lecsapódó víz fajsúlyánál fogva az alsó csapon elfolyik, míg a hígító anyag a felsőn át a tankba kerül, honnan minden további körülményeskedés nélkül újra használatba vehető.
Ifj. Novák L.

A mélynyomtatásbeli toluol- és xilóimérgezéseknek jelentős mértékben való csökkentője: gázokat lecsapó és újra fölhasználhatóvá tevő készülék. Kisebb mélynyomtató gépeknél egy-gyűjtős készülékek is elegendőek.

BERZENCO
ILLATSZ
IV. SZ

NDREINÉ

BUDAPEST VI, RÓZSA UCCA 109. SZÁM, II. EM. 17

FILET, CSIPKE, GÉP- ÉS KÉZIHÍMZÉS, KOMBINÁLT FÜGGÖNYÖK, NŐI ÉS FÉRFIFEHÉRNEMŰEK
HÍMZETT ÁGY- ÉS ASZTALNEMŰEK KÉSZÍTÉSE HOZOTT ANYAGBÓL ÉS BÁRMILYEN MÉRET-
S SZÍNÖSSZETÉTELLEN IS

TELEFÓNOM SZÁMA: 01-66-43

70. oldal

Továbbképzőnk munkáiból. A levélfejet tervezte Paxlán Péter (ólomvéset íj. Novák Lászlótól), a cégkártya tervezője és vésője Sztraka Zoltán. A levélfej a sorok szabadabb elhelyezéséről szóló megbeszélések kapcsán készült. Ugyanekkor szóba került a legősibb és legszerveesebb tipográfiai dísznek, az Inicciálének szerepe a 15. század nagy olasz könyvnyomtatóinak műveiben. A cégkártya az arányosítási megbeszélések és gyakorlatok alkalmával terveződött.

STERK ANTÓNIUS
BUDAPEST VIII, ÜLLŐI ÚT 50. SZÁM

MODERN CÍMFESTŐ

Táblázatszedés

Már csaknem három évtizede harcolnak kiváló szakembereink azért, hogy úgy mint szakmánk egyéb területén, a táblázatszedés terén is változtatást, haladást idézzünk elő, de be kell vallanunk, fejlődésünk ezen a területen a legkisebb. Pedig a táblázatszedés több figyelmet érdemelne, mert a nyomdai iparban legalább annyira kiterjedt, mint a mesterszedés. Bár sokan tévesen azt hiszik, hogy a táblázatszedés könnyű valami és így nem nagyon törődnek vele, le kell szögeznünk, hogy ez a munka nagy körültekintést és pontosságot követel.

Nagyon fontos, hogy a táblázatszedő képes legyen munkáját jól áttekinteni, a szedést pontosan kizárni és a táblázat rovatainak helyes elosztását megérezeni, a forma szép és lehetőleg modern kivitelezését keresztülvinni.

Figyelemre méltó kívánság még, hogy a szedő jól tudjon az anyaggal bánni, mert ha valahol, úgy a táblázatszedésnél nagyon fontos, hogy minél kevesebb anyaggal dolgozzunk, mert csak így válik lehetségessé a munka pontos kivitelezése.

Régen általános szabály volt fejezonalnak félpetites kövérfinom léniát használni; voltak ugyan itt-ott egyes eltérések, ahol ezek helyett negyedpetites egész kövér, vagy félkövér, de minden esetben markáns léniákat alkalmaztak. Az oldalléniák is sokféleképpen szedettek. A modern táblázatszedés szakított ezekkel az ósdi szokásokkal. Rájöttünk arra, hogy a fejezonal vékony léniákkal szedve sokkal szebb.

Természetesen más az eset a hivatalos nyomtatványoknál és nagyobb terjedelmű táblázatoknál, ahol a munka természete is megkívánja a vastagabb léniák alkalmazását.

Számláknál, árjegyzékeknel vagy egyéb kereskedelmi nyomtatványoknál, ahol a cél az olvasó figyelmét magára vonni, szedhetünk esetleg finom vékony körzeteket a táblázat körülkerítésére. A körülkerített táblázatoknál figyelembe veendő, hogy milyen papírosra lesznek nyomtatva, mert a színes papíros felhasználása esetén ajánlatos a léniákat vagy körzeteket valamivel vastagabban venni.

Szokásban volt ezelőtt a táblázatokat fülelkel ellátni, de ebben sem volt rendszer; volt rá eset, hogy ezek mindkét oldalon egy-egy ciceróra is kiterjedtek. Az ily füleket lehetőleg hagyjuk el egészen, de ha kikerülhetetlen, akkor minél kisebb méretre szorítsuk azokat.

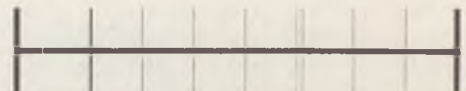
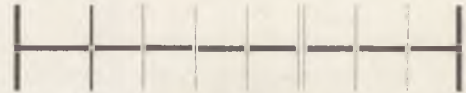
Előfordul olyan eset is, ahol a táblázat két- vagy több-hasábos. Ez esetben leghelyesebb és legizlésesebb, ha vékony léniával elválasztva, egybeszedjük. Törekednünk kell jól olvasható betűkkel szedni és ha fontosabb szavakat feltűnővé akarunk tenni, elég ha ugyanazon betűfaj nagyobb fokait használjuk.

Ha a táblázat lábában sok a szöveg, célszerű a szöveget egyszerre leszedni, sőt a beosztást is elvégezhetjük úgy, hogy a végén csak a léniákat behúzza fejezzük be a munkát. Ezzel azt érjük el, hogy nem kell minden esetben a szedőkanalat újból kizárni. Nagy időmegtakarítást érünk el ezzel a módszerrel, különösen akkor, ha a táblázat több oldalra terjed. Ez esetben a fejeket is egyszerre szedjük le.

Hogy a fejben előforduló rövid sorok gyakori elválasztását kikerülhessük, függőleges irányba is állíthatjuk a szöveget.

A beszedett harántszedés kirúgásával számolni kell. A külön harántszedés előállításánál a táblázatot 2 ponttal szélesebbre zárjuk,

hogy a harántvonal jobbról-balról ki ne lássék. A beszedett lábánál előforduló töréseknél a törést a függőleges és nem a harántléniáknál hajtjuk végre. A külön harántszedés esetén a fejet elválasztó léniát a fejben kell hagyni, mert úgy jobban érvényesül. A táblázatszedésnél a fontosabb rovat és a

kevésbé fontos rovat kisebb vagy nagyobb fölülettel fejeztessék ki. Ügyelnünk kell arra, hogy az esetben, ha a fejet többször megtörni kényszerülünk, a fölületet lehetőleg egyformán képezzük ki. Ezáltal a szedés szép külsőt kap. A főrovatok elválasztásához rendszerint tompafinom, egymáshoz tartozók elválasztásához finom léniát használunk.

Ha táblázatszedéshez fogunk, első dolgunk annak kiszámítása. Nem szabad leméréssel operálni, még az esetben sem, ha a kézirat nyomtatott, mert az sohasem pontos és sok időt rabol el. Nem kevésbé fontos a táblázat kiszámításakor a pontos papírosnagyság ismerete és a kellő margó megadása. Elengedhetetlen követelmény, hogy a rovatok a beírandó szövegek szélességének megfeleljenek és hogy szisztémára szedjünk. A kiszámításnál mindig figyelembe kell venni az anyag piszkossága által adódó kirúgást. A külön harántszedésnél a fejet elválasztó léniától való távolság 2-4 ponttal nagyobb lehet, mint a többi; ugyanez a szabály alkalmazható az utolsó rovatnál is, ha a táblázat alul léniával van lezárva.

A harántos vonalzatot be kell eresztetni a keretvonalakba. (Lásd a túlsó két hasáb példáit.)

Lényeges körülmény a táblázat kirúgásának pontos figyelembevétele. Ez a kirúgás szélesség, anyagminőség és annak állapota szerint változik. Általában 20 cicerónként 1-2 pontot kell számításba venni, bár piszkos anyagnál ez több is lehet.

Sokat lehetne még a táblázatos szedésről írni, oly sokoldalú és kiterjedt az. E pár sornak nem az volt a célja, hogy a kérdést teljesen felölelje, hanem csak az, hogy ráirányítsa a szaktársak figyelmét egy igazságtalanul elmellőzött, de sok tudást igénylő munkaterületre.

Fuchs Jenő.

Vámtétel	Behozott honnan	Búza	Rizs	Árpa	Zab	Egyéb
		métermázsza				

48 ciceró és 4 pont szélességűnek föltételezett táblázat. (Véle szemben a harántos szedés.)

Ürtöltő	
1	Kanada
2	Unió
3	Argentína
4	Brazília
5	Uruguay
6	Paraguay
7	Columbia
8	Ecuador
9	Chile
	Osszesen

A szemközt levő táblázat harántos szedése. Mondjuk 48 ciceró széles, tehát 4 ponttal keskenyebb.

Vezérfonal a tipográfiai tervezéshez

(III.) Az előző közleményekben elmondottakat ne tévesszük el szem elől. Hasznos lesz ez a magunk érdekében is, de egyben ez a legjobb biztosítéka feladatunk sikeres megoldásának.

Lássuk már most a tervezést.

Tervező munkánk alapjául szolgálnak tehát: a munka kézírata, a munkával kapott utasítások és a papiros alakja.

A papiros-alak meghatározása az esetek legtöbbszörénél nem a tervező feladata. Ezt vagy a megrendelő vagy a művezetőség állapítja meg. Ritkábban előfordul, hogy a papiros alakjának meghatározását is a tervezőre bizzák. Ilyen esetben rendszerint a köznapitól eltérő, kevésbé megszokott formátumot kívánnak a munkának adni, hogy érdekességét fokozzák és szembeűnőbbé tegyék. Az ilyen rendkívüli formátum megállapításának lehetőségeivel azonban ezúttal nem kívánok foglalkozni, mert ez inkább egy önálló cikk tárgyát képezheti, tekintettel arra, hogy e téren egészen különleges és érdekes megoldásokra nyílik alkalom.

Egyébként gyakori eset, hogy – kivált a kis akcidienciánál – a munka papirosanyagául hulladékpapirost használnak föl. Ilyen esetekben már eltérhetünk a megszokott szabványos papirosalakoktól s a formátum meghatározásánál már a tervezésünknek egyéb adottságait is érvényesíthetjük.

A munka formátuma igen gyakran döntő módon befolyásolhatja tervező munkánk megindulását is. A nagyon keskeny formátum és egy hosszú fősor már bizonyos nehézségeket okoz a tervezésnél, viszont ennek ellenkezője: a széles papiros-alak és rövid „sláger” egészen más tervezési lehetőségeket idéz elő, s munkánkat igen megkönnyíti.

A papiros alakjának megállapítása után kerül a sor a tulajdonképpeni tervezésre.

A papiros az a sík, amelyen a kapott szöveget ízlésesen és praktikusan el kell helyezni, kiképezni. Éppen nem könnyű feladat s kellő gyakorlatot is igényel.

Feladatunk nem szorítkozhatik csak arra, hogy a papiros síkját szöveggel vagy dekorációval kitöltsük. A papirossíkon értelmesen és kellő ízléssel kell a betűk alkotta sorokat, sortömböket üresen, nyomás nélkül hagyott síkokkal váltakozva elhelyezni, nem hagyván figyelmen kívül a folthatás-technika előnyeit.

Igen fontos már ebből a szempontból a margók helyes megállapítása is.

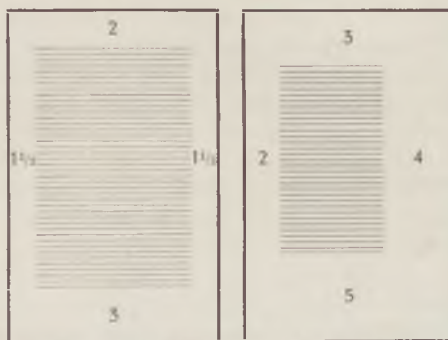
Hányszor kerül szemünk elé olyan sajtótermék, amelynek margói a lehető legszak-

szerűtlenebb módon állapították meg. Sokan vannak, kik nem fektetnek súlyt a margók helyes megállapítására. Az oldalmargók túlszélesek s viszont a felső és alsó margók aránytalanul kicsinyek. Ennek az ízléstelenségnek rendszerint az az oka, hogy a szedést ötletszerűen, túlkeskenyre szedték s nem számoltak a szöveg terjedelmével, ami aztán a szedés aránytalan magasságában nyilvánult meg. Ilyen elhibázott munkát már nagyon bajos helyrebillenteni másként, mint újraszédéssel, ami nem mindig lehetséges.

A margók helyes megállapítására – ezúttal nem könyvszedésről, hanem akcidienciáról lévén szó – nagyon bajos általános és minden esetre alkalmazható, jól megfelelő szabályfélélt alkotni.

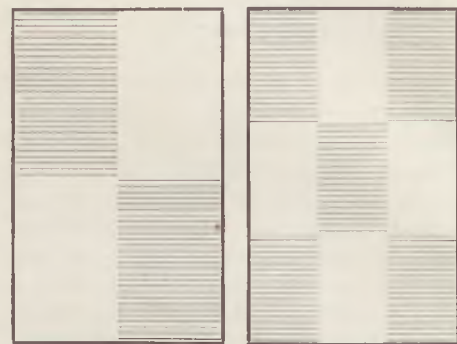
Általában megállapíthatjuk, hogy kevés szövegnél, rövid fősoroknál igen szépen hat a széles margó. Sűrűbb szövegnél munkánál meg kell elégedni a kevésbé elegáns hatású keskenyebb margókkal. Az oldalsó margók azonban minden esetben a legkeskenyebbek, ezután következik a fölso, majd az alsó margó, amely magától értetődően a legszélesebb kell hogy legyen.

A margók helyes megállapítására az itten következő sematikus két példa mutat rá:

1. példa. A papirossík közepére helyezett szedés margóinak legcélszerűbb megállapítása. Ez esetben az oldalsó margók 1:5 részt tesznek ki, a felső margó 2, az alsó margó 3 részt.

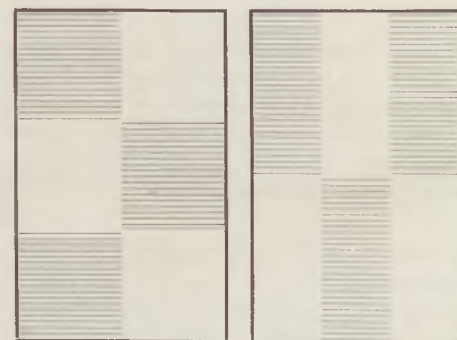
2. példa. A könyvoldal-szerűen, a papír baloldala felé eltoltt szedéstűkőr helyes margói: a baloldali margó 2, a felső 3, a jobb-oldali 4 és az alsó viszont 5 rész kell hogy legyen.

3. példa. Felezéssel négy egyenlő mezőre osztott papirossík.

4. példa. Mindkét irányban három-három részre osztott sík.

Ezt a felfogást a gyakorlat is igazolni látszik. Az akcidiens-szedésben a papirost egységes sík gyanánt kell tekintenünk s tervező munkánkat ez alapon elvégeznünk, olyképp, hogy a szedéstűkőr nagyságául a papiros teljes síkját vesszük. Ez célravezetőbb megoldás azért, mert ha a papirossíkból margókat hasítunk le s az ezek által a margók által megszabott tulajdonképpeni szedéstűkőrnek folthatás-technikai fölosztását külön végezzük el, úgy a teljes papirossíkot szinte fölsolegesen fölprózzuk, ami igen gyakran zavarossá és nyugtalan hatásúvá teszi mun-

5. példa.

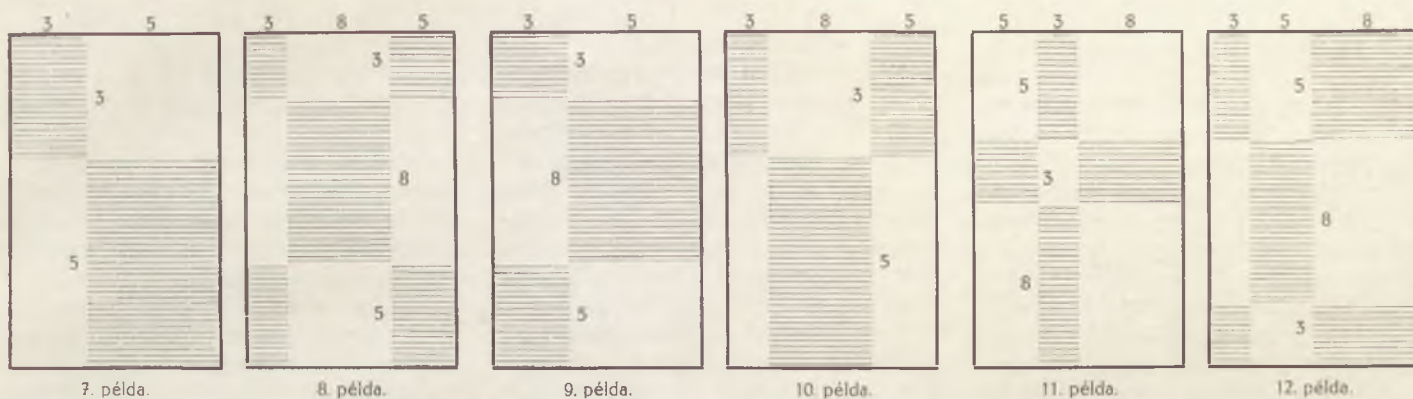
6. példa.

Szélességben, illetve magasságban felezett, az ellenkező kiterjedésben pedig 3-3 részre osztott papirossík.

kánkat. Ezt a kellemetlen meglepetést nem lehetséges elkerülni, mert hisz kézenfekvő az oka ennek a jelenségnek: a papirossík nyomtató-elemekkel benyomtatott és üresen hagyott fölleteinek egymáshoz való arányossága nincs rendben. Ezt a fontos szempontot sose hagyjuk figyelmen kívül.

A papirossík felosztásánál igen sokan a felezést alkalmazzák előszeretettel, amikor is a papirosokat egyenlő részre osztják, úgy amint azt a 3-4. példák mutatják.

Bizonyos esetekben a papirossíknak ilyen tagolása folthatás szempontjából munkánk sikerét biztosítja, de viszont nagy hátránya, hogy a változatosságot az akcidiens-szedésben nem teszi lehetővé.

7. példa.

8. példa.

9. példa.

10. példa.

11. példa.

12. példa.

A pontos felezés monoton hatást vált ki majd minden esetben s igen gyakran a szöveg fősorainak elhelyezését illetően nehézségeket is okoz.

Nem sokkal nagyobb változatosságot tesz lehetővé a felezés és három részre osztás párosítása (l. 5–6. példákat). A saktábla-szerűség monotonitását ez a keresztezés sem szünteti meg, holott papirossíunk folthatás szempontjából való tagolása éppen azt célozza, hogy a sík fölparcellálásával kapott szöveg- és papirossíoltok különböző dimenziókkal egymás hatását fokozzák.

A különböző dimenziókra, vagyis a foltok egymástól eltérő nagyságára tehát figyelemmel kell lennünk.

Ezeknek a kiterjedési méreteknek a megállapításakor figyelembe kell vennünk a fősorot, vagy a fölhasználandó ábrát (klisét), vagy egyéb olyan szövegegységeket, csoportokat, amelyek a szedéskompozíció központját kell hogy alkossák.

E tekintetben a legcélszerűbb szigorúan alkalmazkodni a papirossík arányos elosztásához.

Ezt a módszert a fenti 7–12. példák világítják meg.

Ez a hat példa kifejezően bizonyítja, hogy az arányos osztás mennyi változatosságot tesz lehetővé. E példákban a 3:5:8-as arányszámokat vettük alapul s ezeknek különböző csoportosításával értük el az egymástól merőben eltérő síkosztási eredményeket. A lehetőségek még távolról sincsenek kimerítve az itt példázott osztásokkal. Rendkívül sok más osztási mód is kínálkozik még, de minden lehetőség bemutatása szinte lehetetlenség. Aki azonban a fenti példákban elindulva önmaga is próbálja a további osztási lehetőségeket fölteni, meg fog győződni a változatosság kimeríthetlenségéről.

A síknak ez az arányos osztása az arany-metszeten alapszik, s a közismert 3:5:8-as arányokat érvényesíti a gyakorlatban.

A fenti példáknál csupán a leggyakrabban felhasználható arányos osztási módszereket mutatjuk be.

Az arányos osztás kiindulópontja – amint azt már előbb is említettük – vagy a fősor terjedelme, elhelyezkedése a környező szöveg-tömegben, egy klisé, vagy egységes foltta kiképzendő sorcsoportok. Gyakrabban előfordul azonban, hogy a papirossíot dekoratív szempontból bontjuk egymással arányos részfelületekre.

Mindkét esetben a cél egy: munkánk sikerét az arányos folthatás révén megbiztosítani. A gyakorlatból elég gyakran kerül kezünkbe olyan sajtótermék, amely egyébként gondos munkára valló törekvést árul el, végső eredményben azonban többé-kevésbé bántóan hat az arányosságához szokott szemre.

Az arányos síkosztás érvényesülését a 74. oldalon bemutatott Radó-féle cégjegyen és az e sorok közé tördelt „Angora”-cégjegyen is megfigyelhetjük. A Radó-cégjegy síkja szélességben és magasságban egyformán a 3:5 arányban van osztva.

Az Angora-cégjegynél a kompozíció centrumát alkotó három negatív sor alkotta csoport szélessége a papirossík 3 részét teszi s viszont magasságban elhelyezése ugyancsak 3:5 aránynak felel meg. Ugyanilyen arányok érvényesültek az „Angora” címszó elhelyezésénél is.

A továbbiak során majd látni fogjuk, hogy az arany-metszet 3:5:8-as számsorának gyakorlati alkalmazása mennyi változatosságra nyújt alkalmat, mennyire megkönnyíti munkánkat és sok esetben milyen biztonságot nyújt munkánk arányos folthatását illetően még akkor is, ha ennek kiképzése dolgában nem annyira a magunk ítéltékességére támaszkodunk, mint inkább az arányok számszerű helyes megállapítására helyezük a fősúlyt.

Az arany-metszetről és annak az akciden- ciában lehető érvényesítéséről legközelebbi közleményünk fog szólni. Wanko V.

ANGORA

FONAL- ÉS

KÖTÖTTÁRU

SZAKÜZLET

VI, TERÉZ KÖRÜT 55

Mutató a Könyvnyomdai Munkások Egyesülete vázlatkészítő csoportjainak munkáiból. Tervezte: Sas Lajos. E példán a folthatás kiképzésénél, a fősorok elhelyezésénél az arany-metszet gyakorlati alkalmazása érvényesült.

Szedőgép-ideák

Tekintet nélkül arra, hogy a manapság használatban lévő szedőgépeink a mind tökéletesebbé váló könyvnyomtatási munkanyag előállítását úgyszólván maradéktalanul teljesítik, mégis szinte állandóan hallani újfajta szedőgép-ideák tervezettségéről és a velük való kísérletezésekről. A szedőgép-főltalálók fantáziájának méltán izgató problémája: a betűszedés mikéntjének a mainál egyszerűbb megoldása.

Hogy a tervezők tekintélyes sora a könyvnyomdászat forradalmosítását véli szolgálni: az hagyján; de hogy ezek a főltalálók iparunknak a technikai kibontakozás alapvető próbálkozásaitól mindmáig való fejlődése útját nem követték kellő figyelemmel: az kitűnik abból is, hogy nem számoltak azzal a fontos körülménnyel, miszerint a nyomdászat gépiesítésekor a szorosán vett kézi munkamenethez való alkalmazkodás elkerülhetetlen. Valamint bizonyosága ez a főltalálók ama mulasztásának is, hogy nem tartották szükségesnek a mélyebb betekintést Gutenberg számrétű művészetébe.

A nyomdász-művészet Gutenberg által megvetett alapjait König Frigyes és Mergenthaler Otmár fejlesztették tovább. Aki tehát a mai szedőgépeknél különbet, jobbat, gazdaságilag alkalmasabbat óhajt alkotni: eredményre csak akkor tarthat számot, ha a nyomdászati technikának erről az alapösvényéről indul ki.

Az elmúlt esztendőkből számos ismertetés jelent meg újabb szedőgép-találmányokról, valamint régebbi szedőgépeknek nagyobb

teljesítményűekké való átépítéséről. Ezek a közlemények fölkellették az érdekelt szakemberek kíváncsiságát az iránt: vajjon hogy is állunk mi most a szedőgépek dolgában lehetséges újításokkal. És azt tapasztalták, hogy az írószedőgép még erősen kísért a főltalálók képzeletében. Hogyne, hiszen az írógépen a kéziratot másolható papirosra kopogtatják, átnyomatot csinálnak erről s azután már sokszorosíthatják is.

Körülbelül ebből az elgondolásból indult ki 1876-ban az amerikai Moore, s az ő tervei nyomán szerkesztette meg aztán Mergenthaler Otmár a maga első, még litográfiai átnyomatásra szánt szedőgépét.

Mergenthaler azonban fölismerete eredeti szedőgépének ily célokra való alkalmatlanságát s ezért föl is hagyott tervével. Mégis, azt látjuk, hogy ötven esztendővel utóbb Moore eszméjét elevenítik fel a szedőgép-tervezők, hogy határtalan fáradtság és jelentékeny anyagi áldozatok árán ugyanarra a tapasztalásra jussanak, mint a Linotype későbbi főltalálója.

A Typar írószedőgép klasszikus példája annak, hogy milyen bonyolult szerkezeti főlépítést igényel a leggyorsabb terv gyakorlati keresztülvitele is.

Igen terjedelmes és bonyolódott gép-szerkezet ez a Typar, még az újabban módosított formája is. Patricái a Linotypematricákhoz hasonlóan helyezkednek el a fogazatok között; az elosztás láncos továbbító szerkezet útján történik. A gépen való szedés eredménye: egy-egy sor papirosra való levonata, amelyet azonban csak offset-avagy mélynyomtató gépen lehet sokszoro-

sítani. Az egyes sorokat ugyanis a korrektúra után cinklemezre nyomtatják át. A korrektúra a hibák kivagdosásával és csirizeltetéssel történik.

Látnivaló ebből, hogy a Typar írószedőgép nem a könyvnyomtató számára készült. Sőt az is sejthető, hogy mai, jól bevált szedőgépeinket egyelőre nem fenyegeti komoly konkurrenciával.

1925-ben a berlini Siemens és Halske cég csinált egy újabb írószedőgépet, aminek „S-Typewriter” a neve. Tulajdonképpen két gépből áll: az egyikben lyuggatott kézíratszalag készül, amelynek nyomán a másik gép, egyenként, lenyomatja a betűket.

Az írószedőgépek csoportjába tartozik a belga Havard Alexandre gépe is. A brüsszeli „Nation belge” című ujság 1934-ben már teljesen késznek mondta ezt a találmányt, amelynek leírása azonban olyan zavaros, hogy nem lehet kiokosodni belőle.

A bolondériával határos az a szintén az írószedőgépek csoportjába tartozó találmány, amelyről mostanában a „Newspaper Review” című amerikai folyóirat ad hírt. E találmány alapja valami nyúlékony papiros; „a sor leszedése után ezt kihúzzák a kellő szélességre”, mondja a leírás. Bizonyára egyszerű módja a sorok zárásának, de már nem egészen új: néhány esztendő előtt egy cseh főltaláló gumiszalagokra gépelte az offsetes átnyomatásra szánt sorait, hogy aztán a szükséges formátumra húzassa szét azokat.

Az írószedőgépekkel való kilátástalan erőlködés mellett a matricasajtolás régi ideája is föltámadt egy soröntőgépi találmánnyal kapcsolatban. Mint köztudomású, Mergenthaler is ilyesmivel kezdte meg – még a nyolcvanas évek elején – a maga szedőgép-főltalálói pályáját. A mostani német találmánynál billentyűzés következtében patricák verődnek egy bádogszalagba; a szavak közé ráncokat ver egy a harmadnégyzetnek megfelelő bélyegző. Itt is széjjel húzható a sor, mint az előbbieknél; itt azonban a széjjel húzott fémszalagról ólom-sor öntődik.

Csupa régi ideán fölépült új próbálkozás! Ilyen az az irodai szedőgép is, amely a közelmúltban a Kastenbein-féle egyes betűket szedő gépnek az eszméjét elevenítette föl. Úgy mint ennél a hetvenes évekből szedőgép-nél: fölfelé ágaskodó csövekben vannak az ebben az esetben egy ciceró magas betűtípusok, s a megfelelő billentyű megkoppintására egy-egy lecsúszik közülük. Az irodai szedőgép-nél a betűk a nyomóhenger hasítékában sorakoznak egymás mellé; a nyomóhenger minden sor után egyet továbbzökken. Höhne Ottó.

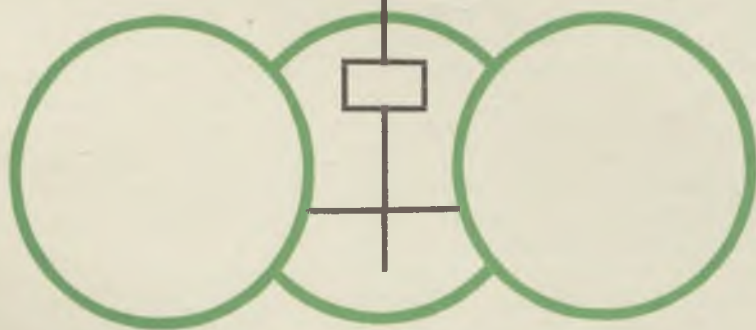
3
5
RÁDÓ
RÁDIO

AZ OSSZES MÁRKÁS ÉS MODERN RÁDIÓK
NAGY RAKTÁRA ÉS ELADÁSA RÉSZLETRE IS

VII, DEMBINSZKY UCCA 7
TELEFÓN: 81-1-42, 81-1-43

Mutató a Könyvnyomdai Munkások Egyesülete vázlatkészítő csoportjainak munkáiból. Tervezte: Kulifay Konrád. E cégjegy folthatásának kiképzésénél az aranyföldet egyszerű 3:5-ös arányszámmal érvényesítették. (L. a 73. old.)

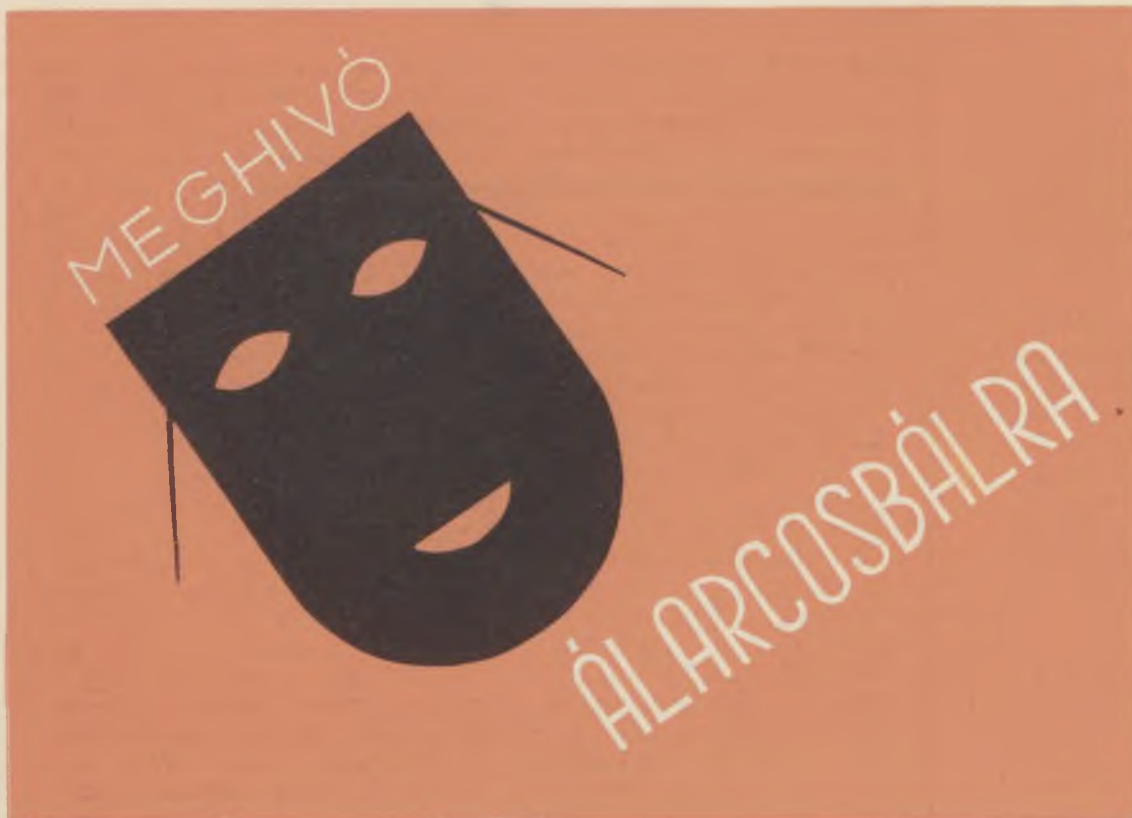
C S I L L Á R
M Ó T O R O K
V I L L A N Y -
S Z E R E L É S
R Á D I Ó

VERSELI

BUDAPEST VIII, VOROSMARTY UCCA 32 (TELEP UCCA SAROK). TELEFÓN: 32-4-33

A továbbképző tancsoportok munkáiból. Tervezte és az ólomvésést végezte Sztraka Zoltán. A tervezet a szövegfontok kiegyensúlyozásáról szóló megbeszélések idején készült. A példánkon lévő ólomvészet pedig jó alkalmul szolgált az egyenes és görbe vonalak vésésének, a számszám ilyenkor való kezelésének a begyakorlására.

Praktikus háziasszony

GLOBUS

76. oldal

A továbbképző tancsoportok próbamunkáiból. A felső cégjegyet tervezte és ölomba véste Sütő László, az alsót Stanczel Ferenc. Az alsó cégjegy az arányosító gyakorlatok idején készült, a felsővel kapcsolatban pedig megbeszélésre került a negatívbetűs sorok olvashatósága. Kísérletek bizonyítják, hogy az utóbbiak jóval szembeötlőbbek s így jobban is olvashatók, mint a pozitív betűk.

tésztát használjon, mert a Globus-tészta mindig kész van, csak érte kell nyúlni. Az otthon gyárt tészta sok időbe kerül

Nyomdászati mesterszók

Mesterszavaink magyarossága ügyében én is sietek, hogy elmondjak egyetmást. Előljáróban elmesélek egy régebben történt esetet, amely talán némi világosságot vet arra, hogy miért is ragaszkodik a vérbeli könyvnyomató-ember olyannyira ahhoz a majdhogy azt nem mondtam: tolvajnyelvhez, amelyen, minden ebbeli javításra irányuló törekvésnek makacsul ellenszegülvén, mi magyar tipográfusok beszélünk.

Inaskodásom idejében történt a dolog. Sürgős munkánk volt. A gimnáziumi évvégi értesítő utolsó ívének utolsó oldalát korrigálta az oktatómesterem (anfűhrgespan-nak nevezték ezt valamikor), aki esztergomi származású színmagyar szedőlegény volt. A szerző ezen az oldalon valahová egy sort korrigált bele, de az oldal már nem bírta el ezt a többletet. Oktatómesterem nézi az előző, vagyis az utolsóelőtti oldalt, amelyen egy kétcicerós bekezdésvéget (magyarul: kimenetet) lát hetvenkedni. Ráhúzza (magyarul: rálövi) az oldalt a szedéstartóra (magyarul: hajóra) és odaszól nekem:

– Te gyerek! Hozd be gyorsan ezt a kétcicerós kimenetet!

Ott lábatlankodott izgultan a gazdánk, aki ugyan nem volt tanult könyvnyomató, de színmagyar vidékről a Felvidékre származott könyvkereskedő. Szerette volna már a gépben látni az utolsó ívet, hát nem is csoda, hogy izgult. Az ördög tudja: mit hallott, mit nem oktatómesterem beszédjéből, egyszerűen csak kiböki:

– Mit kell behozni? Honnan kell behozni? Majd behozom én! Maradjon a gyerek a munkájánál, az is sürgős!

Oktatómesterem erre kaján vígyorgással elmagyarazza sebtiben a gazdánknak, mit óhajt tőlem.

– A fézkes fene bujjék magukba – mordul rá a gazdánk –, az ördög sem érti a nyakatekert beszédüket!

Amikor aztán elkészültünk és az ívet átadtuk a gépmesternek, gazdánk nagybölcsen mondja az oktatómesteremnek:

– Hát nem érthetőbb lett volna, ha így szól a gyerekhez: „Szoríts helyet annak a kétcicerós mic sodának!”?

– De nem úgy van ám az, uram – felelt oktatómesterem –, neki is meg kell tanulnia a nyomdászati beszédet!

Hát ez az! A nyomdászati beszéd! Hogy az – akár csak az igazi tolvajnyelv – telisdestele van német kifejezéseknek szolgamódra lefordított magyar szavaival: ki törődik azzal, amikor nyomdászati beszédéről van szó?

Ez így van, sajnos. Igaza van annak, aki a Grafikai Szemle idei februári számában „A magyar nyelv sajátosságairól” című cikkében azt írta, hogy szégyenkezhetünk ezért a „nyomdászati beszédünk”-ért. (Tudom a stílusáról, ki írta, ha nem is biggyesztette cikke alá a nevét.) Ennek ellenére, habár nem akarok Kasszandra-jóslásokat világgá bocsátani, valahogy úgy érzem, hogy mesterszavaink megmagyarítására irányuló minden törekvésünk: egyenlő értékű a falra való borsóhányással. (Ez pedig „paraszti beszéd”. Igen-igen elharapódzott rajtunk ez a „nyomdászati beszéd”-nek csúfolt nyavalya, idősült (magyarul: krónikus) kórrá vált bennünk.

Ámde ne higgyük azt sem, hogy a „nyomdászati beszéd”-nek eredetét alkotó német könyvnyomatói mesterszavak német nyelven is kifejezőbbek, mint a szolgamódra magyarra átültetettek. A német könyvnyomatóknak is alighanem csak az volt a törekvésük, hogy „nyomdászati beszéd”-et létesítsenek. Csak egy-két példát mondok erre vonatkozóan: Az „einziehen” (beljebbezni, nyomdászati nyelven: behúzni) szó nem fejezi ki németben sem a beljebbezés fogalmát. „Der Hund zieht seinen Schweif ein” (a kutya behúzza a farkát): ez kifejező német beszéd. De az „einziehen”-t a sor beljebbezésére vonatkoztatva: bizony csak afféle „nyomdászati beszéd”, még németben is. A „durchschiessen” német szó sem fejezi ki közhíven azt a műveletet, amely a soroknak ritkítását eredményezi (vagy mondjuk még magyarábban: a sorközök tágítását hozza létre). A „schiessen” szónak két jelentése van: „lőni” és „szökkenni” (például: in Halme schießen = szárba szökkenni), tehát vagy füllel hallható, vagy szemmel látható valami. Már pedig a sorközök tágítása alkalmával sem lövést nem hallunk, sem szökkenést nem látunk, ha csak az a német sógor, aki elsőül alkalmazta a „durchschiessen” szót, nem érzékelte lövésnek azt a csöpp neszt, amely a tágítólemezkének (magyarul: tértő) a sorjázóba való berakása alkalmával keletkezik. Ez is tehát afféle „nyomdászati beszéd”, még németben is! Az „ausschiessen” szó is más valamit fejez ki németben: „kirekeszteni”, „kizárni” az igazi jelentése és bizony okosabban mondotta volna az első német könyvnyomató, aki ezt a szóformát kifundálta, ha csak egyszerűen: „schliessen”-nek nevezte volna a sorberkesztést (magyarul: sorkizárást). És így mehetnének ad infinitum (ez pedig „deáki beszéd”). De a német sógoréknak is „nyomdászati beszéd” kellett.

A régi világban, főként a céhek idejében, minden mesterség féltékenyen őrizte még a sajátos szókincsét is, nemhogy a művész-

számba menő könyvnyomató ne tette volna ezt. Alighanem ennek is az volt az eredete (biztosan nem tudom, de ismerve a homo sapiens hiúságát: fölötte valószínűnek tartom), hogy a középkori német könyvnyomató, látván maga körül a sok tudóst, akik közül mindnyájának megvolt a maga tudósszakmájabeli (teológus, jogász, orvos, filozófus) szókincese, így gondolkodott: Ha ezeknek megvan a maguk, másoktól meg nem értett beszédjük, vajjon miért ne legyen nekünk tipográfusoknak is. Kivételt alkotnak persze azok a mesterszavak, amelyeket maguk a tudósok okoskodtak ki a könyvnyomatóval való érintkezés során: kolumna, alinea, vertatur, deletur, per extensum és hasonlók. Ezek azonban a szedés külső mikéntjére vonatkozó szavak, amelyek persze nem jöhettek számba a „nyomdászati beszéd” megalkotásakor, tehát csakis a könyvnyomatómunka folyamán előforduló „belső” műveletek szolgálhattak alapjául a „nyomdászati beszéd”-nek. És így születhettek meg az ausschließen („oldalrendezni” = kilőni), herabschiessen („letolni” vagy „lehúzni” = lelőni), schießen („kölcsonőzni” = löni) kifejezések, holott – ismétlem – mind a három művelet alatt sem lövést nem hallunk, sem szökkenést nem látunk. Az „aufziehen” (évvődni, incselkedni, bosszantani = fölhúzni) németben sem felel meg kifejezéseként annak a nyomdászati rossz szokásnak, amelyre – mint fentebb, szótárt meg sem nézve, felsoroltam – három jó magyar szavunk van. És mi mégis fölhúzzuk egymást, mert nekünk derogál: évvődni, incselkedni egymással vagy bosszantani egymást. Mert hová lenne akkor a „nyomdászati beszéd”?

No dehát nem is a német „nyomdászati beszéd”-ről akartam szólni. Csak alátámasztásul annak az állításomnak, mely szerint itt csupán egy szakmai tolvajnyelvről van szó, soroltam föl néhány német példát is.

Most még csak annyit, hogy a régi kultúr-nemzeteknek (franciáknak, olaszoknak és angoloknak) könyvnyomatói mesterszavai jobban idomulnak nyelvük sajátos szelleméhez. De régtőlbeli kollégáink valcolásaik alkalmával leginkább német nyelvterületen kószáltak-tekeregtek, ott ragadhattak rájuk a német nyomdászati beszéd, amit azután jól-rosszul (inkább rosszul) átültettek magyar nyelvre, anélkül, hogy azt szellemben is megmagyarították volna. Valószínű az is, hogy az ideszármazott első német könyvnyomatók, megtanulván némelyest magyarul, szintén megpróbálkoztak azzal, hogy a német „nyomdászati” szavakat valamiképpen magyarul mondják el. Tőlük nem is kívánhatta senki, hogy a magyar nyelv sajátos-

szelleméhez idomulva találják meg a helyes magyar nyomdai mesterszavakat. Mert én már láttam sok olyan embert, aki tökéletesen (szellemben és kiejtésben) tanulta meg a neki idegen nyelvet, de német ember nem-igen volt köztük.

Hát csak ennyit egyelőre. Ha majd valamikor a könyvnyomtatói mesterszók magyarításának érdemben való munkálkodására kiteljesedik az idő: én is le szeretném tenni a garast, mert volna itt-ott néhány gondolatom.

Rasofszky Andor.

NYOMDÁSZATI LEXIKON

SZERKESZTIK:

BIRÓ MIKLÓS,

KERTÉSZ ÁRPÁD,

NOVÁK LÁSZLÓ.

MEGJELENIK

1936 MÁJUS HÓ

ELSŐ FELÉBEN.

A MŰ ÁRA

ELŐJEGYZÉSSEN

7.50 PÉNGŐ

MEGJELENÉS UTÁN

10.— PÉNGŐ

KIADÓHIVATAL:

BUDAPEST

V. KER., VILMOS

CSÁSZÁR ÚT 34.

MUNKATÁRSÁK

Bauer Henrik
Braun Vilmos
Bródy László dr
Brumiller László
Dobozy Lőrinc
Dukai Károly
Durand Félix
Einhorn Mór
Eperl István
Farkas Sándor
Fereny József dr
Fischer Manó
Freund Jenő
Freund Zsigmond
Gál Benő
Gellért Andor
Grosz Ernő
Gyürey Rudolf
Halász Alfréd
Haasz Vendel
Heimler Kálmán
Herzog Salamon
Janovits Ferenc
Karátsony Imre
Kertész Árpád ifj.
Kolb Jenő
Kner Albert
Kner Imre
Kurfürst István
Lekenbach Artúr
Lauer Kálmán
Lánczi László
Lehner Rezső
Lengyel Sándor
Löwy Salamon
Magos Kálmán
Nyiró Tibor
Neufeld Dezső
Novák László ifj.
Propper Jenő
Rasovszky Árpád
Riczkó Sándor
Schetz Rezső
Schopp János
Szabó T. István
Szabó Róbert
Szakassits Antal
Székely Artúr
Székely Artúr II.
Thalwieser Antal
Teusz Sándor
Tranger József
Vértés Jenő
Vészi Gyula
Wanko Vilmos
Wiesenberger Vilmos
Wözner Ignác
Ziegler Gyula

A lipcsei vásárt

március 1-étől 6-áig tartották meg a hagyományos „Bugra” címen, a német könyvipari egyesület rendezésében.

A „Bugra” szó egészen közkeletű már világszerte. Mindenki ismeri, de talán kevesen tudják, hogy a „Buchgewerbe und Graphik” összevonásából csinálták az 1914. évben. A világháború ránszakadása akkoriban megzavarta az egész nyárára tervezett nagyszerű könyvipari kiállítást, de a „Bugra” név megmaradt: ráruházták a lipcsei ősrégi tavaszi vásárokra, amelyek a könyviparnak a szempontjából esztendőről esztendőre egész Európára kiható események voltak.

A mostani Bugra-vásáron a német nyomdászságnak ismét alkalmat nyílt megismerkedni azokkal a technikai újításokkal, amelyeket a gépipar a nyomdászsakma számára termelt ki. Egy-egy ilyen vásár idején a szakma egész érdeklődése fölvonul és bemutatja mindazokat a gépeket, anyagokat, az esztendő folyamán azokon végzett újításokat, szóval minden olyan újdonságot, amelyre szüksége van a nyomdaipar egyetemességének a munkák minél könnyebb, jobb és biztosabb elkészülése érdekében.

Az idei lipcsei vásáron például a betűöntődéki kiállították az újabb típusú betűket és ornamentumokat, a festékgépek a különféle eljárásokhoz alkalmas festékeiket. Ezenfőül ki voltak állítva betűöntődei és stereotípiái gépek, szedőgépek, nyomtatógépek, papirosfeldolgozó gépek, a cinkográfia, litográfia, az offset- és mélynyomtatás gépei és egyéb kellékei, valamint mindazok a segéd-eszközök, amelyek e gépeken a munkának könnyebb kivitelét vagy izlésebb előállítását biztosítják, mégpedig jórészt a gyakorlatban, vagyis működésük közepette.

Érthető ezek után, ha az ilyen kiállításokon résztvevő egyén, ha jól kinyitja a szemét, úgy a szakma szinte egyetemes tudásának juthat a birtokába. Sajnos azonban, a mai időkben az ilyen vásáros kiállítások látogatása a határozatok stb. által nagyon meg van nehezítve. Fiatalságunknak még vándorlással sincs alkalmunk ahhoz, hogy szakmabeli tudását a külföld egy-egy ilyen szakkiállításán gyarapíthassa. Így a jövő munkásai el vannak zárva attól, hogy a nyomdaipari technika mai haladásával megismerkedhessenek és azokat idehaza az ipar érdekében hasznosítani tudják.

Ez az elgondolás késztet arra, hogy mind ezeket figyelmébe ajánljam a Budapesti Sokszorosítók Ipartestületének, amely testület volna hivatva az Iparkamarán keresztül az államhatóság figyelmét fölhívni arra, hogy évente négy-öt munkás tán jó volna, ha

résztvehetne egy-egy ilyen lelket fölemelő és föltétlen tudást nyújtó szakkiállításra az ipar érdekében. Hiszen a nyomdai munkás-ság a maga adózása révén is – mint államfönntartó, igen értékes elem – megérdemelné, hogy részére ilyenféle lehetőségek teremtsődjenek.

Berkó Antal.

Rotációs gépóriás

A Buenos-Airesben kiadott „La Prensa” című nagy napilapnak olyan hatalmas rotációs gépe van, aminek 70X60 négyzetméternyi területet elfoglaló külön épületet kellett emelni. A két emeletnyi magas épület alagsorában vannak beágyazva a gépkolosszus alapjai. A földszinten egy erkélyszerűen kiképzett korlát mögött a közönség a lap nyomtatását kényelmesen nézheti. A gép felső része kimagaslik az ucca szintje fölé. A rotációs 21, egyenkint hármas sorozatra felosztott kettős egységből áll. Minden sorozatnak egy-egy dupla hajtogató készüléke van, amely 50–50 példányonként összehajtogatva szolgáltatja a kész ujságot. A 175.000 darabból álló gépszörnyeteg hossza 46 méter, súlya 625.000 kilogramm és 56 darab, összesen 1250 lóerőt kitevő motor által hozható működésbe. Maximális papirosfogyasztása óránként 70.000 kilogramm; óránkénti termelőképessége 840.000 darab 12 oldalas ujságpéldány, huszonnégy óra alatt pedig egy 70.000 kilométer hosszú ujságszélénységnyi papirosszalagot képes nyomtatni, amivel pedig a föld kerületét csaknem kétszer át lehetne csavarni. A gépet óriási papirosraktár veszi körül, amelyben a papiros-tekercesek megszámlálhatatlan mennyisége van ötezrenként a padlástetőig felhalmozva. Ezek valóságos papiroshegyeket alkotnak. A tekerceseket e célra szerkesztett elektromos készülékkel továbbítják a rotációshoz, amelynek teljes erővel való működéséhez 63 papiros-tekercesre van szüksége. A gépóriás ugyanis egyidejűleg 21 tekerceset göngyölthet fel; amikor az első 21 tekerces elfogyott, következik a második, azután pedig a harmadik 21 tekerceses turnus kerül sorra, anélkül, hogy a gép a nyomtatást egy percre is abban hagyná. A rotációs gyorsabb vagy lassúbb működését elektromos úton szabályozzák. A tekerces elszakadását és helyrehozását külön készülékek jelzik. A festékezés két, egyenként hat tonna festéket tartalmazó tartányból villamos úton történik. A „Prensa” című lap kiadásához naponta 336 stereotípált lemez szükséges. A stereotípia a legmodernebb rendszerű készülékekkel van felszerelve.

László D.

A tégelyes sajtók és kezelésük

A tégelyes sajtó a 19. század szülötte. Még nincs nyolcvan esztendeje, hogy első példányai megjelentek a világpiacon. Azóta nélkülözhetetlen gépe lett a nyomdásznak.

A tégelyes sajtókat rendszerük szerint két főcsoportba oszthatjuk, úgymint Liberty- és Gally-rendszerű gépekre. Liberty-rendszerű gépeknek nevezzük a nyomtatást könyvszerű összecsukódással és tányéros festékezéssel végző gépeket.

A Liberty-rendszerű gépek, amelyeket „amerikai” elnevezés alatt ismerünk, csak közönséges munkák készítésekor jönnek tekintetbe, míg minőségi munkáknál a Gally-rendszerű gépek alkalmasak, ami nem egyértelmű azzal, hogy csak a Viktórián lehet szépen dolgozni, mert gyakori az az eset, mikor egyik-másik kollégánk az amerikai szebbet produkál, mint a másik a Viktórián.

Viktóriának nevezi a köztudat mindazokat a tégelyes sajtókat, melyeknél a forma áll és a festékezés merőlegesen szaladó hengerekkel történik. Még akkor is, ha azok más gyárakból kerültek ki.

Kifejezetten minőségi munkára azonban csak a Viktória-rendszerű gép alkalmas, bár a gép maga nem minden, azt kezelni is kell tudni! A Viktória kezeléséhez semmivel sem kell kevesebb tudás, mint a gyorsajtóéhoz.

Rövid vonásokban foglalkozunk a Viktória kezelésével:

Formazárás. A nyomtatandó fölület, ha a papíros megengedi, mindenkor a tégely közepére zárandó. A zárókeret közepe nem minden gépnél egyezik a tégely közepével, ezért jól tesszük, ha egyszer és mindenkorra a gépet összehajtjuk, s a vonórudak közepét átvisszük egy reszelővágással a zárókeretre; ezáltal állandóan szemünk előtt marad a középpont. Ha a formát bármely okból nem lehet a középre zárni, úgy ellensúlyozásul a keretbe egy betűmagas ürtöltőt teszünk, hogy nyomtatás közben a tégely simán működjön. A zárókészülékek az illesztőkkel szemben alkalmazandók, sohasem az illesztők oldalán.

Borítás. Az éles, tiszta nyomtatás előfeltétele a kemény borítás. Így különösen táblázat nyomtatásakor elejét vesszük a kellemetlen piszkításnak, de képek nyomtatásakor is a raszterpontok sokkal élesebben nyomtatódnak, mint a föltétlenül kerülendő párnás borítás esetén.

A forma előkészítése. A Viktóriánál sokkal pontosabban kell a formát előkészíteni, mint a gyorsajtónál. A gyorsajtónál a nyomtatás egész keskeny sávokban tör-

ténik, a felhordás pedig fixen álló hengerekkel, míg a Viktóriánál a nyomtatás az egész felületen egyszerre, a befestékezés pedig gyöngye rúgókkal odaszorított hengerek által. Könnyen elképzelhető, hogy valamely magasabban előkészített klisé mennyi kellemetlenséget okozhat.

Nyomtatás állítása. Különösen erős nyomást igénylő formáknál a nyomókengyel a legmagasabb ponton álljon; ezáltal elkerüljük, hogy a nyomókengyel nyomtatás közben kiugorjon; ez ugyanis eltörhet, de eltörhetnek a csúszópálya végére szerelt büttyök is.

Egyengetés. Kliséekkel vegyes szedés esetén a legpontosabban kellőítsük a kliséket, mert csak egy papírosvastagságnival magasabb klisé is károsan befolyásolja munkánkat. Ha alsó kivágást alkalmazunk, csak vékony falragasz- vagy flórpapírost használunk; mechanikai egyengetés esetében csak egyoldalt maratott kivágás alkalmas. Az így előkészített forma egyengetésekor, ha nem elég az utánasegítés, csak egyetlen egyengetés van megengedve. További egyengetés ártalmas, mert párnászerű borítást kapunk. Az egyengetést egy nedves iv mint felső borítás fejezze be. A nedves ivet mindenik oldalán kenjük meg.

Hengerek beállítása. A hengerek öntésének úgy kell történnie, hogy kerületük a végeken alkalmazott karikákkal teljesen egyezzen. A legtöbb amerikai gépnél a hengerek lötyögnek a karikákban; ezen úgy segítünk, hogy a hengervégre papíros csavarunk, a henger tengelyét ráerősokoljuk s így kényszerítjük a hengereket, hogy azok a kétoldalt lévő pályán forogjanak és ne csússzanak.

A Viktóriánál a karikák és a futópálya teljesen szárazak legyenek. Többször mosott, gyakran használt hengerek kerületei megváltoznak, de nem egyformán; ezáltal a Viktória négy fölhordó hengere esetleg négyféle vastagságot ad. Ily esetekben alkalmazunk betűmagas vezetőlécet („laufsteg”), melyet az alsó és felső végén legömbölyítünk, hogy a hengerek ne ütődjenek. A vezetőkarikák pontosan illeszkedjenek bele a henger-vegeken lévő büttyökbe. Elősegíthetjük a hengerek pontos gördülését még azáltal is, hogy a vezetőpályára egy csík üvegpapírosat ragasztunk.

Illesztők. Illesztőkül alkalmazhatunk kartónból kivágott „békát”, tértőt vagy a gyár által szállított szalagillesztőket. Melyik a legalkalmasabb, az mindig a nyomtatandó papíros minőségétől függ. Kartónnál, színes munkánál alkalmatlan a „béka”. Ilyenkor legalkalmasabb, ha negyedpetites tértőt alkalmazunk; melléje kartónból vágott nyel-

veket, melyeket annyira lehajlítunk, hogy a nyomtatandó papíros az illesztők legaljára kerüljön berakáskor. Rendkívül fontos, hogy többszínű nyomtatványnál az illesztők mindig ugyanarra a helyre kerüljenek, mint az első színnél.

Ívfogók. Az ívfogók arra valók, hogy a nyomtatott íveket a formáról leemeljük. Ha pontos soregyent kell tartanunk, az ívfogók ne érintsék a papírosat, hanem a papíroson kívül állított ívfogókra vékony zsinórt kössünk és ezek vegyék le az ívet a formáról. Egyszínű, teltebb nyomtatásfölületű munkánál, ha az egy vagy több ívfogó nem végez eredményes munkát, az ívfogónak a papírossal érintkező oldalára vékony csík üveg-papírosat ragasztunk, ha ugyan ez megengedhető; még eredményesebb, ha vele szemben a tégelyre is ragasztunk egy csíkot. Ha mindez nem használ, akkor szabad csak a festék legszükségesebb hígítására gondolni; föltétlenül kerüljük azonban a festék-hígítást a három- vagy négyszínű képek nyomtatásakor.

Továbbnyomtatásakor igyekezzünk a festéket már a legelején úgy beállítani, hogy a festékszedő büttyök állandóan működjön, mert nincs annál visszataszítóbb, mint mikor a nyomtató munkás állandóan hátranyulkál a gép fölött, hol be-, hol kikapcsolva a festéket. Kényes munkát ne bízzunk tanulószemélyzetre, mert nemcsak a soregyent lesz kétes, de a nyomókengyel állandó le- és fölemelése sokféle színezésű nyomtatványra fog vezetni. A festékhengerekre ilyenkor több festék tapad, s az ívfogók nem képesek a rájuk háramló munkát elvégezni.

Végül néhány apróságot a tégelyes sajtón előforduló kellemetlen jelenségekről.

Keretbe szedett kevés-szövegű formánál ki ne tapasztalta volna, hogy a sorok végei a leggondosabb egyengetés ellenére is keresztülbökik a papírosat? Hiába vágjuk ki a kezdő és végző betűket, mert bár a betűk már nem is olvashatók, de a papíros mégis keresztül van bökve. Ennek oka a beszoruló levegő. Ha a forma engedi, bontassuk szét a formát, mintha kétszínű lenne, s nyomtassuk beforgatásra; ha a papíros nagysága ezt nem engedi vagy a példányszám nagy és nem engedhetjük meg magunknak a dupla nyomtatási számot, úgy segítünk a bajon, hogy az üres részekre a kereten belül olyan magasan ragasztunk parafa-darabokat, hogy a festékezőhenger ne érje azokat.

Kompressz szedésnél, ha a kopott betűk fölcsiszolása és kicserélése sok időt vesz igénybe, tegyünk a forma alá egy itatós kartont. Meglepően jobban jönnek ki ilyenkor a betűk, de esetleg kijön a kellemetlen piszok („spisz”) is néha. Heller Mór.

Offset és kolor-offset

Olvasva az e címen megjelent cikket, ne vegyék rossznéven, hogy – mint offsetgép-mester – én is hozzá szeretnék szólni ehhez a témához. El kell ismerni ugyanis, hogy a a fotomechanikai eljárásnak sok előnye és nagy jövője van a régebbi eljárásokkal szemben, de mégsem hagyhatom szó nélkül, hogy az mint egy abszolúte tökéletes valami legyen ismertette, amikor igenis az előnyei-vel szemben megvannak a maga hátrányai is.

Elejétől kezdve nyomtattam ily lemezekről és le kell szögezmem, hogy igenis vastagodik a rajz a fénymásolás útján készített lemezen is. Sőt előfordul, hogy a másolt rászterpontok teljesen hamis tónust adnak. Tehát nem áll az, hogy a szép próbanyomat után nem lehet rossz az „aflág”. Sajnos, az a helyzet, hogy különösen a vörös szín, majdnem kivétel nélkül, mindig megerősödik.

Az igaz, hogy a kolor-offset eljárással jól elkészített lemez nem hajlik annyira a tónó-lásra és a szürkülésre, de ezzel szemben a lemezek igen nagy százaléká nem jól sikerül. A legutóbb fordult elő nálam egy eset (OTI-falínaptár), amikor egy mélyre maratott lemezen a rajz rendes kezelés mellett szürkülni kezdett. A lemez készítőjétől fölvilágosítást kértünk ennek okáról, azonban nem tudta elképzelni, hogy mitől lehetett az.

Meg kell még jegyezmem, hogy szerény véleményem szerint a régen bevált eljárások még sokáig meg fognak maradni, mert a fotomechanikai eljárás, a szakmai munkáknak csak igen kis részénél alkalmazható. Részben azért, mert drága, részben pedig azért, mert maguk a fotomechanikus szakemberek is az egyes esetekben föllépő hibákkal szemben tanácstalanul állanak és csak sejtik: hol lehet a baj. Így tehát ennek az eljárásnak még sokat kell itt nálunk fejlődni, hogy olyan biztosan dolgozzanak véle, mint külföldön. Mindenesetre jó lenne, ha azok az előnyök mind úgy meglennének, ahogyan Bayer úr vázolta őket, de pillanatnyilag a szakmai vélemény szerint a fotomechanikai eljárás Pesten még gyerekcipőben van ahhoz, hogy a munkáknál biztosra

mehessünk és ha a próbanyomat meg is közelíti az eredetit, a gépnymomat nem egészen biztos, hogy ugyanolyan lesz.

Ezt akartam megírni és bár tudom, hogy a fentebb ismertetett véleményt Bayer úr nem mindenben fogja helyeselni, mégis szükségesnek tartottam, hogy a grafikai munkás-ság jelentős részének véleményét az eljárásról ismertessem. Feuereisen Gy.

Nyelvi és helyesírási bogarászás

Alábbiakban folytatom azoknak az ortográfiai hibáknak a megbeszélését, amelyekkel leggyakrabban találkozhatunk olvasás közben. Célunk, hogy szedő szaktársainknak azt a kis részét is megnyerjük a helyes szedésnek, amely talán önhibáján kívül nincsen egészen tisztában az egyes szavak helyes írásával. Mindenkinek el kell ismernie, hogy a magyar helyesírás nem olyan könnyen elsajátítható ismerettárgy. Hosszú évek gyakorlatára van szükség, hogy valaki elmondhassa magáról: nem vagyok egészen tájékozatlan ezen a téren.

A gépszedésnél nagyobb baj a rossz korrektúra, mint volt a kéziszedésnél. Egy-egy hiba miatt egész sorokat kell újból szedni, ami újabb hibák csiráját hordja magában. Sokszor a korrektor ki sem javíthatja a kisebb hibákat, hogy ezzel is elejét vegye a gépszedés-sorok elcserélődésének, az úgynevezett „soreldugásnak”. Ez az oka azután annak, hogy hibásan olvasván a ki nem javított szókat, azokat helyesnek tartja és adott esetben hibás alakjukban szedi a jövőben is. Ezért van szükség arra, hogy már a hibaforrásnál maga a szedő a lehető leghibátlanabban szedjen.

Szerkesztő szaktársunk a Grafikai Szemle legutóbbi számában csatlakozott szerény „bogarászásaim”-hoz és neves íróink egy-némely helyesírási szokását tette szóvá. Szabadjon megjegyezmem, hogy – mint lapunk első számában is megírtam – vannak írók, akik akadályai a magyar helyesírás egységítésének. Ahelyett hogy egységességre törekednének, a maguk alkotta szabálytalan-

ságokkal megbontják még azt a kevés egységességet is, amelyet az Akadémia s Balassa tanár megteremtett. Ezek az írók ragaszkodnak helyesírási nézeteikhez és jaj annak a szedőnek vagy korrektornak, aki Szép Ernő, Móricz Zsigmond, Kosztolányi Dezső és még néhány neves írónk kéziratán változtatni merészelne. Ezért nem ajánlom, hogy például valaki vesszőt szedjen oda, ahova Babits Mihály nem írt vesszőt. Még ha hogy, aki, amilyen stb. következik is utána, amely esetben minden magyar író vesszőt ír, mert ez helyesírási szabály. Babits nyilván francia hatásra ír így. A francia helyesírás szerint ugyanis a viszonzások és köztársaságok elé nem kell vessző: qui, que, lequel vagy laquelle, ou stb.

Novák szaktársunk bizonyára nem azért pécézte ki azokat a hibákat, hogy a szedő helyesbítse az említett írók helyesírási külön-küldéseit. Inkább azért, hogy a nevezett írók figyelmét felhívja helytelen írásmódjukra. Arról kellene tanácskoznunk, mikép nyerjük meg a legjelesebb magyar írókat is az egységes magyar helyesírásnak. Amint ez például Németországban sikerült Dudennek.

E rövid bevezetés után folytassuk korrektori munkánkat:

Úgyis és úgy is. Egyik napilapunknak vezető cikkében így jelent meg a következő idézet: „Az embernek joga van az élethez, úgyis, mint az államközösség tagjának, úgyis, mint egyénnek.” Ebben az esetben úgy is két szóba szedendő és a mint szó előtt hiba a vessző, mert ez nem összehasonlító, hanem minősítő „mint”. (L. a Gr. Sz. 2. sz. 38. old.: „A vessző fölösleges használata.”) Tehát így kellett volna szedni: „Az embernek joga van az élethez, úgy is mint az államközösség tagjának, úgy is mint egyénnek”. Csak akkor szedhető egybe az „úgyis”, amikor ilyenféle értelemben alkalmazzák: úgyis hiába minden; úgyis tudtam, hogy ez lesz a vége; úgyis elmentem volna; úgyis szeret; úgyis gyűlöl és így tovább. Ellenben: lehet úgy is csinálni, így is csinálni; úgy is értelmezhető, másképp is; úgy is (anélkül is) fogadta volna az igazgató, ha nem cicomázta ki magát. Tehát gyakorlat és egységes nyelvérték dolga az egész.

Íme ismét néhány név és szó, amelyet sokszor írnak és szednek hibásan: Bernard

CORVINA

NYOMDAFESTÉKIPAR RT. BUDAPESTEN

Gyárt mindenfajta fekete, színes kő- és könyvnyomdai, offset-, mély-, bádognymó- és anilinfestéket. Kencét, hengeranyagot, finom nyomó-, valamint szárítópasztákat.

VEZÉRKÉPV.: FELBER GÉZA

V. Szemere ucca 21. Telefón: 23-8 72. Gyári tel.: 59-6-63

(és nem németesen: Bernhard) Shaw; Nibelung (nem: Niebelung); biedermeier (nem: biedermaier); Ravag (nem: Rawag), a Radio-Verkehrs-Aktiengesellschaft rövidítése; Romain Rolland; Mary angolos keresztnév, a magyar Marínak felel meg. Hírlapíróink helytelenül Märynek írják, mert Mérinek ejtik. Ugyanez a hiba a babynél és hasonló szavaknál. Lindbergh-baby és nem: báby. Laptudósítóink is jobban tennék, ha Lindbergh-gyermekeket írának. Ezzel kapcsolatos az amerikai gangster szó is. Sokan gangster-nek írják. Ez hibás. Vagy eredetien gangster vagy pedig kiejtése szerint magyarosan gangszer-nek szedjük. Ventilátor és nem: ventillátor, mint gyakran látjuk. Egyelőre elég ennyi is.

Semilyen, sehogyan. Amiképpen sehogyan, semekkora, semennyi egy m-mel helyes, úgy kell a semilyen szót is csak egy m-mel szedni, ha kettővel írják is. Noha Kelenen régi könyvében megengedi a semmilyen írásmódot is, Balassa és az akadémia egy m-mel írja elő. Ez logikus is, hiszen nem semmilyen az összetétel, hanem semilyen, mint: se-hogyan, se-merre, se-mekkora, semintő és így tovább. Tehát: semilyen volna a helyes.

Semmisségi panasz. Sokszor látjuk egy s-sel: semmiségi panasz. Ez helytelen. Semmisség: az más. Annyit jelent, hogy csekélység, semmisség az egész. A szó maga semmis (érvénytelen), ehhez hozzájárul a ség rag és lesz belőle semmisség. A legfelsőbb fokú bíróságnál szoktak semmisségi panaszt bejelenteni.

Az elválasztásról. Sokan nem tudnak még elszakadni a régies sorvégi elválasztások szokásától. Ezért láthatjuk, hogy vannak, akik így választanak el: a kenyér-ért, eredmény-ért, kegyelem-ért és így tovább. Érdekes, csak akkor ügyelnek arra, hogy az elválasztandó szó utolsó betűje a sor végén maradjon, ha az -ért ragról van szó. Más rag esetén helyesen átvizik a szó utolsó betűjét még akkor is, ha az összetett. Például: kenye-rével, kenye-rét, eredmé-nyeket, özve-gyet, kalá-csok. Semilyen nyelvtani oka annak nincs, hogy az -ért rag esetében is ne így válasszunk el. Sőt ezt a helyesírás is így kívánja: eredmé-nyért, kenyé-rért, örö-mért, kala-pért, há-zért, épügy mint há-zakat, kala-pokat stb.

Értetlenül. Sajnos, sok író van, aki így ír: érthetetlenül vagy értelmetlenül állunk az eset előtt, ahelyett, hogy azt írná: értetlenül. „Értetlenül” annyi, mint valamit meg nem érteni, míg: „értelmetlenül” azt jelenti, hogy értelmesség, intelligencia híján, amit az író bizonyára nem akar írni. Érthetetlenül áll: azt jelenti, hogy nem lehet megérteni. Ezért ha így is írja az író, mi csak szedjük „értetlenül” és az író hálás lesz érte.

Évről évre. Két szó, mint napról napra, óráról órára, percről percre. Ezek nem iker-szavak, amelyeket összekötő jellel kell összekötni: izeg-mozog, dül-fül, recseg-ro-pog, sűg-bűg stb. Pillanatról pillanatra, évről évre, esztendőről esztendőre épügy két szó, mint székről asztalra, faluról városra járt, emeletről földszintre, fáról bokorra és így tovább. Helytelen az is, amint néha hirdetésekben látjuk: Budapesttől-Budapestig, 1930-tól-1936-ig, januártól-márciusig. Fő-lösleges és hibás az ilyen szavaknak jellel való összekötése, mert hiszen a -tól-ig ragok úgyis összekötik azokat.

Egy pár, egypár. Egy pár cipő, egy pár csirke, egy pár kesztyű. Ellenben: egypár pengő, egypár hónap, egypár könyv stb. Látjuk: ha páros tárgyról van szó, akkor egy pár két szó, míg ha egypár egyne-hányat jelent, akkor egy szóba szedjük az egypárt. Egynéhány pengő, hónap, stb.

Helyiség, helység. Megtörténik, hogy összetévesztik ezeket. Helyiség: terem, szoba (lokál); helység: falu, város, község (Ortschaft).

A többi. Az egyik napilap első oldalán nagy betűkkel láttuk ezt az alcímet: „A többi pártok megegyeztek egymással”. Ez a fogalmazás magyartalan. A magyar nyelv sajátossága, hogy többes jelzőt követő főneveket egyszámban írunk. Tehát a fenti címet ekkép kellett volna megfogalmazni: „A többi párt megegyezett egymással”. Biztos vagyok benne, hogy a szerkesztő nem vette volna rossz néven, ha helyesen szedik. Mert nem azt mondjuk: több[ember]ek, sok pártok, a többi házak, hanem több ember, sok párt, a többi ház stb.

Fő-lösleges kettőzések. Nem egyszer találkozunk az ilyen hibákkal is: hamisítatlan, csorbítottatlan, csittítani, kis hijja, megrója, deffenzíva, deffenzív stb. Mondanunk sem kell, hogy ez hiba. Hamisítatlan, csor-

bitatlan, csittítani (más: csittl), kis híja, híján, héja, megrója, deffenzíva, deffenzív a helyes. Ellenben: offenzíva, offenzív.

Azalatt, az alatt. Azalatt, míg . . . , de: az alatt az asztal alatt; amögött rejlik valami, de: a mögött a fal mögött húzódik meg; akörül folyt a vita, hogy . . . , de: a körül a kérdés körül; azután elszaladt, de: az után a fiú után rohant; ezentúl így lesz, de: ezen túl van más teendők is, azon túl is vannak kötelességeink; aziránt érdeklődik, de: az iránt az ügy iránt érdeklődik; azóta sok minden történt, de: az óta az eset óta és így tovább. Noha a két utolsó példára (iránt és óta) nem találtam nyelvészeink könyveiben támaszpontot, de a főntebbiek mintájára egészen bizonyos, hogy ezeknél is el kell választani a határozót a névelőtől az ilyen esetekben: az iránt az ember iránt; az óta a gyilkosság óta. Régebben az „azon”, „ezen” mutató névmással kerülték el a hosszadalmas fogalmazást: azon fal mögött, ezen ügy iránt, azon gyilkosság óta stb. Sokan még ma is használják, de régies, míg a főntebb idézett írásmód magyarosabb, elevebb, ha meg is ismételjük a névelőket és a határozókat. Herzog Salamon.

Dombóvár vagy Dombóvár? Helységnevtárunk hosszan írja, s a vasúti állomáson is ékezetet látunk a második o betű fölött. Sokan, tán egy kissé fogyatékos nyelv-érzéssel, hármassal összetételt látnak a helység nevében; szerintük eredetileg valami dombon épült régi várról volna szó. (Újdombóvár eszerint egy újabb régi várat jelentene.) A hosszan-ejtés azonban sehogy sem áll a nyelvünkre. A nóta röviden mondja: „Hej Sárbogárd, Dombóvár”, s Mikszáth Kálmán is az „Új magyar Zrínyiász”-ban következetesen rövidre fogja a második o-t. Ha történeti alapon vizsgáljuk a helységnevet, így alakul a dolog: Dombó várát a dombai apátság helyén Dombay Pál építtette a 16. század elején, mondja a történetírás. Eszerint tehát kettős összetétel volna: Dombó + vár. Genitívusszal egészen jól is hangzik: Dombó vára. De ha egyetlen hangsúlyú összetételbe kerül a két szó: már röviden hangzik a középső tag. A második szótag hangzója különben is meg szokott rövidülni, ha egy harmadik tagja is van a szónak; például: Brassó, Brassay; Krassó, Krassay. Ugyanez

DIÓSGYŐRI
PAPÍRGYÁR RT.

ALAPÍTTATOTT 1784-BEN
KERESK. IGAZGATÓSÁG ÉS VEZÉRKÉPV.:
ELSŐ MAGYAR PAPIRIPAR RT.
BUDAPEST V, ARANY JÁNOS UCCA 10. SZ.
TELEFONSZÁM: 24 - 2 - 83

az eset a Dombó és Dombaynál. Kiejtés dolgában tehát a nótának és Mikszáth Kálmának volna igaza. Ez a fölfogás győzött a Nyomdász-Egyesület helyesírási tanfolyamán, de talán mások is hozzászólhatnának a kérdéshez. Branczik F.

Ponttal vagy pont nélkül? Az Egyeséges Helyesírás szerint mindazok a rövidítések, melyek a szó végén levő utolsó betűt is megadják, mindig a pont elhagyásával szedendők: mégis nagyon gyakran láthatjuk, hogy mind a „dr”, mind pedig a „pl” ponttal van szedve (így: dr., pl.). Talán itt is az az elv érvényesül: „minden szabály alól van kivétel”? Vagy pedig engedményeket kell tennünk e téren a megszokásnak és íróinknak? Avagy talán attól félünk, hogy ha a sor szoros (a szavak közti hézag kicsi), úgy esetleg a pont nélkül szedett „dr” vagy „pl” összeolvad az esetleg magánhangzóval kezdődő következő szóval? Példának okáért: „Cselényi drám a mai közfelfogásnak ellenkezőjét vallja”; „pl eben gubát cserélni”. Mégis, törvény törvény: ne tegyünk pontot a „dr” és „pl” rövidítések után, de legyünk tekintettel a jó olvashatóságra is, s amely sorban ilyen rövidítés előfordul, azt a sort világért se húzzuk túlságosan össze. Tirk S.

Megint a participium. Olvasom (az Est „Hármas könyv”-ében): „Karjaimban érzem a mozdonyvezetők énekét, sofőrök, mágusok és villanyrendőrök szabad lendületét, házakat és borostyánfúróintézeteket”. Nincs értelme az összeszedésnek. A sok hosszú szó (illetőleg kevés sorköz) örökös hibaforrás a Linotype-en (nem öntődnek ki a két-három spáciumos sorok). Lesz tehát: borostyánfúró intézet. Kádár L.

Az új Duden-kiadások. A nyomdai használatra készült egységes német helyesírási szótárának, a „Duden”-nek első kiadása 1903-ban jelent meg. Azóta számos új kötete

jelent meg a nélkülözhetetlen Dudennek, most pedig az eddigi egy kötet helyett négyféle Dudent adtak ki. Az egyik kötet rendeltetése az, ami volt: helyesírási szótár. A másik kötet szótárszerű feldolgozásban a német nyelv stílusával foglalkozik. A harmadik kötet a német nyelv grammatikai törvényeiről szól. Az utolsó kötet pedig a Duden képes szótára, mely az előbb említett három kötettől eltérően antikvából van szedve és így külföldiek részére a német nyelv megtanulására is alkalmas. Az új Duden-kötetek ára a gazdag tartalomhoz és elsőrangú kiállításához képest, tekintettel a német könyvdömpingre, eléggé mérsékelt. (sz. a.)

A vessző fölös használata. Olvasom (Mikszáth Kálmánnál): „Bizonyos vehemenciával csillant meg kezében a penge, saját-szerű cikázással, amit, állítólag, egy arabstul tanult meg háromszáz és néhány esztendő előtt.” – Szükség van-e oly rövid közbevetéseknél, mint aminő az „állítólag” szó: elől-hátul kommára? Úgy érezzük: nincs. Egrý.

Nyomunk-e vagy nyomtatunk? E két ige használata dolgában nagy a következtelés. Érdemes lesz velük foglalkoznunk.

Mindenekelőtt meg kell állapítanunk, hogy nyom-e a tipográfus, vagy nyomtat-e. Vannak ugyanis gépmestereink és nyomóink (nem nyomtatóink!), akik a nyomóalpra helyezett szedésről a nyomóhenger segítségével lenyomatokat készítenek. A nyomdászembert szűkebb értelmű meghatározással könyvnyomtatónak is nevezik, aki azonban nemcsak könyvet nyomtat, hanem minden egyéb nyomtatványt is.

Úgye, hogy meglehetősen zűrzavart látunk már eddig is e két igének az alkalmazása körül? Hátha még hozzávesszük azokat a teljességgel értelmetlen összetételeket is, mint fénynyomó, könyvomó, réznyomó (az összetételek rendes logikája szerint akik a fényt, a követ, a rezet nyomják), amelyek

ELSŐ MAGYAR BETŰÖNTÖDE RT

REZLENIAGYÁR

KÖNYVKÖTÉSZETI

ANYAGOK RAKTÁRA

BUDAPEST VI,
DESSEWFFY UCCA 32
TELEFÓN:
223-70, 271-18

szinte kiirthatatlanul belefészkeltek magukat a magyar nyelvbe.

És ha jól meggondoljuk a dolgot, a nyom és nyomtat igék közül az utóbbi a helyesebbik. Érezték ezt már jó magyar elődeink is, s vagy könyvnyomtatónak, vagy pedig latin, illetőleg görög szóval tipográfusnak nevezték magukat. A nyom ige kifejezéstelen és sehogy sem alkalmazható a mi mester-ségünkre. Bizonyos állandó, hosszabb időre terjedő cselekvés lappang az értelmében, nem úgy, mint a „nyomtat” igében. Vessük csak össze ezt a két példát: nyomja lelkét a bú, s: lovakkal nyomtatják ki a gabonát. Az előbbi példában tehát a viszonylag hosszabb időn át tartó ránehezedés a nyomás szinonimája, az utóbbiban sok-sok egymást követő, tehát mozzanatos cselekvést képzelünk magunk elé. A nyomtat igében benne rejtőzködik a folytonos megismétlődésnek

„ONYX”

NYOMDAFESTÉK ÉS VEGYIPARI K.F.T.
BUDAPEST VI, FORGÁCH UCCA 19
TELEFONSZÁM: 92-0-74

Gyárt mindennemű mélynyomó-, offset-, kő- és könyvnyomdai, valamint guminyomó-, rotációs-, sokszorosító színes és fekete festékeket

VÁROSI IRODA: BUDAPEST V, TATRA U. 6. TEL. 23-1-43

az értelme, s ezért bátran gyakorító igének számítható. S ez a gyakorítás tényleg meg is van a gyorssajtón való munkálkodásunkor, mert hiszen a nyomóhenger nem egyszerre, hanem sávonként nyomtatja le a szöveget. Ha a tégelyes vagy helyesebb mesterszóval nyomótalpas sajtónál nem is történik így a nyomtatás: nem változtat ez a dolgon semmit sem, mert az a jó magyar nép, amely a nyomtatást ráalkalmazta a tipográfus munkálkodására, úgy képzelte el ezt, hogy a betűk szép egymásutánban, mint például az írásnál is szokás: kerülnek nyomtatáskor a papírosra.

Szinte halljuk is már az ellenvetést, hogy hiszen a német is azonos szóval (drucken) fejezi ki mind a nyomásnak, mind pedig a nyomtatásnak a fogalmát, már pedig a tipográfia bölcsője ottan ringott nyugati Németországban, s így a nyomtatás munkáját jelző bármi nyelvű kifejezések közt legősibb a német „drucken”.

Ezt az ellenvetést vajmi könnyű megdönteni. A nyom és nyomtat igék kétségtelenül rokon értelműek, sőt az utóbbi nyilván az előbbiből származott a műveltető „tat” ragasztéknak hozzákapcsolása útján. Idővel aztán a műveltető értelem kiveszette a „nyom-

at”-ból, úgyhogy most már csak etimológiai összefüggést érezhetünk e két ige között, mert hiszen a „nyom” igének egyszerű műveltetője ma már „nyomat”, kettős műveltetője pedig „nyomattat”. A nyomtat mai értelmében – szűkebb körre szorítókozó gazdasági jelentését nem számítva – teljesen önálló, kifejező mesterszónkká lett, amely átalakulásra és kifejezővé fejlődésre a német „drucken” nem volt képes.

Kifejezőség dolgában az egyéb nyelvbeli mesterszókkal szemben sem állja meg helyét a német „drucken”. Ott van például a francia „imprimer”, az angol „to print”, az olasz „stampare”. Miért nem került ezekbe a nagykulturájú nyelvekbe a „nyomni”-hoz hasonló, a nehézkedéssel szinoním kifejezés, amikor a tipográfiai nyomtatás elnevezéséről volt szó? Bizonyosan azért, mert a bélyegzés fogalmát (amit a francia, angol és olasz mesterszók eredetileg kifejeztek) közelebbi rokonságban állónak tartották a nyomtatásával, mint az egyszerű nehézkedését, nyomását, amit a német „drucken” fejez ki.

De nemcsak a kifejezőbb volta ajánlja a „nyomat” ige használatát, hanem az a sarkalatos elv is, amely szükségesnek mondja,

hogy a mesterszók mind magukban, mind pedig bármiféle mondatbeli vonatkozásaikban határozottak és félre nem érthetők legyenek. Már pedig e tekintetben ugyancsak jobb a „nyomat”, mint a „nyom”.

Nagyítóüveg? Olvasom: „Bizony, a korrektor akárhányszor a nagyítóüveget is igénybe veszi.” – Két szóban jobb; például: „kicsinyítő üveg” is. Határozóval („erősen nagyító üveg”) úgyszintén kell venni. Analógia ezrével is akadna.

Az angol helyesírás egyszerűsítése Amerikában. Rooseveltnél a nagyítóüveget is igénybe veszi. – Két szóban jobb; például: „kicsinyítő üveg” is. Határozóval („erősen nagyító üveg”) úgyszintén kell venni. Analógia ezrével is akadna.

Az angol helyesírás egyszerűsítése Amerikában. Rooseveltnél a nagyítóüveget is igénybe veszi. – Két szóban jobb; például: „kicsinyítő üveg” is. Határozóval („erősen nagyító üveg”) úgyszintén kell venni. Analógia ezrével is akadna.

Az angol helyesírás egyszerűsítése Amerikában. Rooseveltnél a nagyítóüveget is igénybe veszi. – Két szóban jobb; például: „kicsinyítő üveg” is. Határozóval („erősen nagyító üveg”) úgyszintén kell venni. Analógia ezrével is akadna.

Az angol helyesírás egyszerűsítése Amerikában. Rooseveltnél a nagyítóüveget is igénybe veszi. – Két szóban jobb; például: „kicsinyítő üveg” is. Határozóval („erősen nagyító üveg”) úgyszintén kell venni. Analógia ezrével is akadna.

JORILLEUX CH. ÉS TÁRSA RT.

KŐ- ÉS KÖNYVNYOMDAI
FESTÉKGYÁRA
IRODA: BUDAPEST IV,
FERENC JÓZSEF RAKPART 27
GYÁR: BUDAFOK
TELEFÓN: 69-6-35, 69-7-78

Följegyzések

Borítékunkat a Nyomdász-Egyesület szaktanfolyamának neveltje, Horváth Ferenc készítette. Egyikévé nőtt ama néhány mesterszedőnknek, akiknek saját jól átgondolt és átértézt egyéni stílusuk van, s akik alkotásaik minden részletét kellően motiválni tudják. Mostani munkája is jellemző példája az ő mesterkéletlen, tiszta és színi tipografikus stílusának.

Mellékleteink, szövegközi két példánk, valamint borítékunk 3-4. oldalának ólommetszetei a Nyomdász-Egyesület továbbképző munkacsoportjain terveződtek. Az átlagos betűszedő mindennapos munkaköréből vett merkantilis példák ezek, megfelelő magyarázattal, s megszedhetők kisebb-nagyobb nyomdákban egyaránt. Megérik rajtuk lapunk ama törekvése, hogy mindenképp följött – ha olykor a tipográfiai művészkedés rovására is – a tömegeknek szaktudás- és ízlésbeli színvonalát akarjuk emelni.

Vidéki nyomtatványkiállítások. Ezek az Egyesületünk által főleg a nyomtatványrendelő közönség ízlésének fölébresztésére rendezett tárlatok az idén a szegedvárosival kezdődtek meg január 26-án. Ezt követte a soproni kiállítás február 9-én, majd pedig a debreceni március hó 22-én. A szegedi kiállításról már szóltunk a Grafikai Szemle múlt számában, a debreceniről meg csak a jövő füzetünkben számolhatunk be. A soproni kiállítás is minden tekintetben igen jól sikerült. Dukai Károly mesteri rendezése impozáns és jól áttekinthetővé tette a tárlatot. A megnyitó beszédet Sopron város polgármestere, Sopronyi-Thurner Mihály dr mondta, szárnyaló szavakkal méltatva a nyomdászat jelentőségét s melegen emlékezve a régi tisztes könyvnyomtatómesterekről. A polgármester után Eperj István kollégánk mondott szép és tartalmas beszédet.

Szakelőadások. A Grafikus Művezetők Szakosztályában január 22-én Venkovits Károly tartott előadást „Magyar könyvnyomtatás és magyar könyvnyomtatók a 19. században” címmel. – A Könyvnyomdai Munkások Egyesületében a február 23-1 vasárnap Novák László előadása került sorra. Ez a „Régi nyomdásztípusok” című előadás bőséges kivonatban megjelent a Typographia 9., 10. és 11. számaiban. – Március hó 18-án Lakenbach Artúr tartott előadást a Grafikus Művezetők Szakosztályában. Előadásának címe: „Racionalizálás és valóság a nyomdajparban”.

Félszázados nyomdász jubileumok. Az Athenaeum-nyomda két betűszedője érte meg újabban az ötvenesztendő nyomdász évfordulóját. Az egyik Kék Rész, aki 1886-ban került Légrádyékhoz szedőtanulónak, s aztán több rövidebb-hosszabb kondíció után most harminc éve az Athenaeumban állapodott meg. – A másik Schmidt Mihály, aki sokoldalú betűszedő pályáját – volt lapszedő, táblázatszedő, Monotype-operátor és tördelő – majdnem a maga egészében az Athenaeumban morzsolta le. Derék kollégáinknak hosszú és derűs öregséget kívánunk.

A Magyar Nyelvőr január-február havi kettős füzet a nyelvtörténeti és nyelvfejlődési adalékok egész kis csokrát hozza eléln. Így Fokos Dávid a jelzők sorrendjéről szólva, sok példával bizonyítja, hogy az ugor nyelvekben a többtagú jelző rendszer megelőzi az egytagú jelzőt (pl.: aranyhajú két szép gyermek). Beke Ödön újabb tájszómagyarázatokkal szolgál, Knöpfler László a kérdőmondat sorrendjéről értekezik; Kallós Zsigmond

A 3. füzet tartalma:

Félezer-esztendő nagy kultúresemény	Old. 61
Mikor művész a nyomdász? (Grosz Ernőtől) .	62
A nyomdász mint üzletember (Székely Artúr II-től)	63
Gépszedő-kiképzés (Ziegler Gyulától)	63
Egyesült erővel? (Fülöp Józseftől)	66
Betűöntés és stereotípa (Sch. E.-től)	68
Toluolgáz lecsapása (Ifj. Novák Lászlótól) ...	68
Táblázatszedés (Fuchs Jenőtől)	71
Vezérfonal a tipográfiai tervezéshez (Wanko Vilmostól)	72
Szedőgép-ideák (Höhne Ottótól)	74
Nyomdászati mesterszók (Rasofszky Andortól) 77	
A lipcsei vásár (Berkó Antaltól)	78
Rotációs gépóriás (László Dezsőtől)	78
A tégelyes sajtók és kezelésük (Heller Mórtól) 79	
Offset- és koloroffset (Feuereisen Györgytől) 80	
Nyelvi és helyesírási bogarászás (Herzog Salamontól, Tirk Sándortól, Branczik Ferencről, Kádár Lászlótól, Egrý Lászlótól, sz.-tól stb.) 80	
Följegyzések	84

Szakkulturális munkacsoportok szedéspéldái: a boríték 1., 3. és 4. oldalán és a szedés között a 69., 70., 73., 74., 75. és 76. oldalakon.

dolgozatának címe: „Jelbeszéd nyomai a magyar 10. századból”, Kardos Albert a „szótározatlan szökről” szól, Jozefovics Sári pedig a „könyvcsarda”, „sajtforrás” féle furcsaságra figyelmeztet. A Magyar Nyelvőr Szarvas Gábornak és Simonyi Zsigmondnak volt a folyóirata, mostani szerkesztője és kiadója Balassa József, az „Egyszeres magyar helyesírás szótár”-nak érdemes, Egyesületünkben előadásokat is tartott szerkesztője.

A Magyar Iparművészet ezidei januári füzetében nyomdász-grafikus szempontból igen érdekesek Radnainé Szörédy Ilona magyaros kinyertervei és ifj. Richter Aladár exlibrisai. Mellékletképpen ott találjuk benne a hatvanéves Löbl-nyomda szép emlékkönyvének („officina-könyv”) első négy oldalát, valamint Rosner Károly „A plakát kézikönyve” című művének prospektusát. A lap szövegrészében is bőven kerül olyan olvasnivaló, ami a nyomdászembert érdekelheti.

Nyomdajpari szakértői kinevezés. A budapesti kir. törvényszék 1936 január 8-án tartott teljes tanácsulése Szabó Róbertet a budapesti törvényszék és a hozzátartozó budapesti központi és I-III. kerületi járásbíró-ságok mellé a nyomdajpari szakra állandó szakértővé kinevezte.

A Színkeverés Kézikönyve, Fisch József fáradtságos munkája megjelent. Sajna, a megjelenés időpontja a lapunk zárta után való hétre esett, s így csak a következő számunkban foglalkozhatunk vele behatóbban. Annyit azonban már előre is megállapíthatunk, hogy a mű minden várakozáson fölüli sikerült, s egyik legderékabb terméke az újabbskori nyomdászati szakirodalomnak.

A Risorgimento Grafico című milánói nyomdászújság decembervégi száma most érkezett el hozzánk. Első cikke a nagy Rotterdami Erasmusról, a reformációs idők borotvaeszü tudósáról szól, aki Luther Mártonhoz hasonlóan Ágoston-rendi szerzetes volt. Nyughatlan vére egyik helyről a másikra űzte. Hollandiában pappá szentelték 1492-ben; majd Párizsban találjuk; innen Velen-cébe megy Manuzio Aldóhoz korrektornak, hogy egyszerre aztán Angliában bukkanjon föl. Megint Olaszország, majd Svájc volt tartózkodóhelye, ahol a baseli Frobenius könyvnyomtatónak kedves barátja és munkatársa volt. – Az olasz újság egyéb cikkei a nyomdai versenyképességnek a gépek s egyéb felszerelési dolgok jó megválasztása útján való fokozhatásáról, a címkék előállításáról, s az egy éve elhalt híres milánói könyvkiadó és könyvkereskedőről, Ulrico Hoepliről szólnak.

Szerkesztői posta

Lapunk szerkesztője található minden hétfőn délután fél 5 és 7 óra között az Egyesületben, egyébként reggel 8 óratól délután 2-ig a Világosság-nyomdában (telefon: 31-0-16).

Szerkesztőbizottsági ülés: minden keddi napon a szokott helyen és időben.

A legközelebbi füzet szerkesztőségi záróideje: április 20.

-i -h -v: Nagyon jó; kár, hogy kissé későn érkezett, s így a jövő száma kellett hagynunk.

N. L.: Dolgozatát a szerkesztő-bizottság közlésre alkalmasnak találta, az ábrával azonban nehézségek merültek föl. Valószínűleg át kell rajzoltatnunk.

W. R.: Áadtuk a szerkesztő-bizottság szakspecialistáinak.

Sz. J., S. Á., J. B., T. S.: Rajta leszünk, hogy elgondolásaik napvilágot lássanak.

L. R.: Későn futott be, s így a szerkesztő-bizottságnak már nem volt ideje ahhoz, hogy a dologgal érdemlegesen foglalkozzék.

L. D.: Ki van szedve, de akkora az anyagbőség, hogy nem tudunk neki helyet szorítani.

A Grafikai Szemlét a kiadó egyesület szakmunkás tagjai illetményként kapják. Nem tagoknak előfizetési díj: egész évre 7— pengő egyes számok ára 80 fillér.

Felelős szerkesztő: Novák László.

A szerkesztő-bizottság tagjai: Bauer Henrik, Fuchs Jenő, Grosz Ernő, Herzog Salamon, Schneider Jenő, Schreiber Ede.

A lap technikai és művészi kiállítását intéző kollégium: Dukai Károly, Kun Mihály, Wanko Vilmos.

Kiadó-tulajdonos a Magyarországi Könyvnyomdai Munkások Egyesülete.

Felelős kiadó: Halász Alfréd.

Nyomtatja: Világosság Könyvnyomda Rt. Budapesten (VIII, Conti ucca 4. sz.); műszaki igazgató: Deutsch D.

GRAFIKA GÉPKERESKEDELMI RT.

BUDAPEST V. KER., ÜGYNÖK UCCA 21. SZÁM

TELEFÓN: 93-4-57

ALAPÍTVÁ: 1885-BEN

Szállít raktárról teljes nyomdai, litográfiai és könyvkötészeti berendezéseket, új és használt állapotban, legméltányosabb feltételek mellett. A legelsőrangú külföldi és belföldi képviseletek. Árajánlattal készséggel szolgálunk.

MINTAÁRU

Mutató a Könyvnyomdai Munkások Egyesülete továbbképző tancsoportjainak munkálkodásából. Höchst Pál ólomtetszete. Az úgynevezett „fekete-fehér” elemeken kívül itt már egy középtónusfélét is látunk, amely rovátkolással állítottott elő. Természetes különben, hogy ilyes rovátkolás útján a tónusok igen nagy változatra állítható elő az ólomban csakúgy, mint bármely más anyagban. A finomabb, elmosódó stb. tónusokhoz különleges — többszörös élű — vésőt is szokás használni.

10

LISZT

A továbbképző tanszortok munkáiból. Ólommetszet; készítője Ifj. Novák László. Az ólommetszés meglehetősen új és nagyon hálás technika. Negyven-ötven év előtt a legjeltebb akcidens-szedő sem merészkedett túl a világos alapnyomatul szolgáló kartónlapok metszésén. Következett a Mäser-lemezek metszésének a korszaka; sok pepecselés és örökös bizonytalanság jellemezte ezt a munkát. A világháború lezajlása után Dukal Károly mester népszerűsítette végre az ólommetszést, amely a mi viszonyaink között valósággal ideális anyag: olcsó, könnyen megmunkálható és jól nyomtatható akár százezres példányszámban is.

71061
19017
K17
91M